

100 B 359

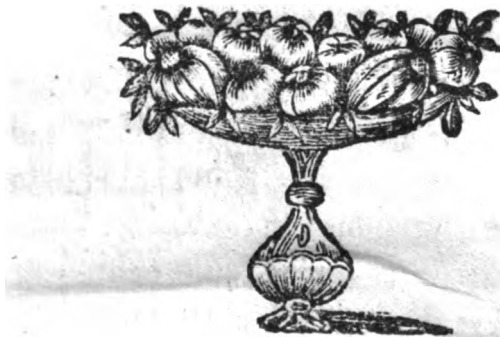
NOCTIUM

ATTELLANARUM

LIBRI VI.

IN QUIBUS

Ulpiani, Pomponii, Scaevolae, aliorum
que Jurisconsultorum loca aliquot
non passim obvia, collatis
Authorum veterum
testimoniis, elu-
cidantur.

AURELIOPOLI, M.DCC.VIII.
Typis Societatis.

592492

THE
RECORDS
OF
THE
GENERAL LAND OFFICE
OF
INDIA
FOR
THE
PROVINCE OF
BENGAL
AND
ASSAM
AND
MIZORAM
AND
TRIPURA
AND
WEST BENGAL
AND
MADHYA PRADESH
AND
GUJARAT
AND
MADRAS
AND
PUNJAB
AND
RAJASTHAN
AND
UP
AND
MISCELLANEOUS
AND
UNASSIGNED

AMPLISS. AC DOCTISS. VIRO PATRACIO

CAJETANO

ARGENTO

*R. Canc. Reg. & S. R. C. Neap.
Praesidi Meritissimo.*

DONATUS PERILLUS

S. P. D.

Uod eximia, PRAE-
SES AMPLISSIME, & Summorum prae-
fertim Authorum Opera non mediocri

a a cri

cri studio elaborata Tibi quotidie offerantur, id tanti non fuit apud me, quominus, & ipse opellam hanc utriusque rudiori calamo lucubraram Tuo quoque Nomini nuncuparem. Neque enim, quod Nilus, Padusque uberrimo sane alveo in mare prorumpant, eo quoque Sebethus noster limoso, atque aquis non bene referto lacu, ceterique siccantes rivuli minime contendunt. At me tam grave flagitium tentantem saepius ab incepto dimovit illud in primis, quod nugae haec ipse Homuncionum deterrimus Viro virtutum quot sunt cumulatissimo, & nostra, Patrumque nostrorum memoria, omnium, si qui literis, exquisitisque bonarum artium disciplinis praestarent, facile Principi, sistere non dubitaverim; Verum id tantummodo & spem nostram diu fovit, & adhuc veniam pollicetur, fore scilicet, ut prima

ma

ma haec otii mei libamenta haudquaquam velut immatura rejiceret Humanitas Tua, si noverit studiorum meorum esse primitias, eaque nos esse adolescentia, in qua aliorum potius scripta lectitare, quam propria educere conveniat; Quae profecto res eo confidentiae adduxit, ut istas lucubratiunculas (quas Noctes Atellanas dicere placuit ab ipso, ubi scriptae fuere loco Atellarum reliquiis finitimo, quo animi laxandi gratia, otiumque a studiis vacuum captaturi nonnunquam divertimus) sapientissimis oculis tuis maxime indignas, sub augusta Tui Nominis commendatione obnubere studuerim. Quis enim in laudibus tuis perscrutandis penitus non caecutiat, atque alucinetur? Tu, inquam, quem non sine honoris praeconio, laudo, adhuc praetextatus cum primum studiis initiareris, hac in ur-

be

be confopitas literarum exercitationes
exemplo promovisti, & studiosis om-
nibus ad bene de literatura speran-
dum, quasi symbolum quoddam prae-
tulisti; jacentem itaque graecanicum
fermonem, Latiiq; candorem non
perfunctoria prosequutus, exinde
non invita Minerva, Regum, graeco-
rumque Codicum congestis, immen-
sum sane opus, insequi, leve quid-
piam reputasti. Quibus sinitus di-
sciplinis cum longe scribendi, dicen-
dique facultate ceteros omnes tuae
juvenilitatis tempestate non praeres
modo, sed & maxime supergredereis,
talem Te, tantumque Virtum esse pro-
didisti, quantum tum Regni hujus no-
stri, cum Imperii totius suprema re-
rum gerendarum momenta expostu-
lare videbantur. Quod quamprimum
sensit Inviectissimus Noster, & Augu-
stissimus CAESAR, qua est mentis,

animique praestantia, Te in Senatorum ordinem relatum consuluit super arduis Regni, hujus negotiis, munus nempe indigentiarum Clericorum in alienigenas semper collatis: Quo penso Tibi delato, nihil optatius in eo obeundo contigit, ni quod salubri consilio studium tuum erga Cives, caritatemque, quam diu foveras pro Reipublicae, Patriaeque emolumento demonstrandi daretur occasio. Verum opere jam scitissime peracto, cum non in propudio, ut dicitur, sed in meridie idem Invictissimus Rex Noster post Hominum memoriam Sapientissimus, merita tua deprehenderet, ingratum se fore ratus est, ni, praeter alia multa, quae prius detulerat, Te quoque, jam pridem meritisimum, Praetorio Neapolitano Praefectum creasset; cavitque in posterum
ulla Imperii sui deliberamenta sive
bel-

bellica sint , five politica decerni ne-
quaquam posse , nisi Tu sententiam
rogatus super iis responderes , irrita
reputans , inauspicataque ea omnia ,
quae Te inconsulto peragerentur. Fe-
lix Ille nimium , si vel unum , atque
alterum Tui similes rerum suarum
Moderatores habeat , atque Admini-
stratores ; *Και καλώς γεγονότας , και πολλήν
ἀρετήν σοφροσύνην ἐν τῷ βίῳ ἐνδεδειγμένους*
in Areopagum cooptari solitos olim
scribit Isocrates , nempe eos , qui exi-
mii generis nobilitate , Vitae conspi-
cuae integritate , & disciplinarum om-
nium peritia cunctos praestarent , nec-
non numeris omnibus gravitatis , fe-
veritatis , fortitudinis , & constantiae
essent absolutissimi ; Quae omnia si-
cut non in unoquoque homine inve-
nire facile est , ita in Te sunt supra
modum uberrima . Magna quippe ,
& praeclara laus est unum Virum eo

Vir-

Virtutum numero fore , animique
magnitudine , qui tot negotia , tan-
tamque rerum ingentium molem sub-
stentare solus , & tanquam Rector in
navi , sic in ista praegrandi Urbe , tra-
ctare gubernacula , & Clavum rectum
tenere possit ; Major , inquam , est ,
quam homines arbitrentur , & acutif-
simi quidem ingenii de summa rerum
pari fide , & prudentia posse senten-
tiam dicere ; exploratas , & prae ma-
nu semper habere judicandi partes sin-
gulas , morem Majorum , leges Ro-
manorum , jura municipalia , judicia ,
judicandi ritum per singula Europae
Praetoria , commoda Reipublicae eni-
xe tueri , in omni judicio animo ex-
cubare , prospicere futura , meminif-
se praeterita , neque metu , neque spe
ulla ab utilitate publica , & Jure sin-
gulis debito removeri ; Ea namque
constantia , & fide natus es , quam

b

in

in paucis non dicam deprehendimus,
sed vel legimus, vel audivimus; Sed
quid moror? Nonne quilibet intelli-
git Te unum esse, cujus consilio,
& fortitudine, Patria nostrá maxi-
me sit aucta, ut putandum sit, non
aliunde, quam Divinae quodam
munificentiae dono praestantissimam
istam Virtutem tuam oblatam esse
Reipublicae, ad ejus utilitatem. Ho-
norum tamen tuorum congeries etsi
maximum Tibi decus, atque orna-
mentum comparare videantur, non
tantundem vero commendationis me-
rentur; quantum Mentis, Animique
tui dotes proculdubio vindicant.
Etenim tua illa singularis domi in-
omnes observantia, foris comitas, ad
haec humanitas, & facilitas faciunt,
ut Te non tanquam unum de nostro
cactu, sed tanquam e Coelo de-
missum. Heroa depraedicent cuncti,
& ad-

& admirentur. Sed inter hasce tuarum virtutum opes maxime enitet, & prae omnibus sese extollit benignitas illa, & insita Tibi erga literas, literarumque studiosos benivolentia, quae omnium animos ad virtutum, literarumque studium compulit. Verum haec ego apud Te Virum modestia singulari praeditum parce, verecundeque recenseo, cum neque ingeniolum meum huic muneri obeundo praesto sit, neque epistolaris ratio sinat metam transgredi, quanquam & haec modica, quae leviter sum prosequutus, nulli sunt prorsus incognita, communis namque sive optimatum, sive trivialium hominum consensus nihil, nisi praeclarum de Te, atque honorificum longe, lateque diffundit. Illud restat, ut opellam hanc, in qua nonnulla legum nostrarum intimiora sensa, atque ab anti-

b 2 tiquitate

tiquitate non abhorrentia illustrare
studui, collatis Authorum supremæ
latinitatis testimoniis, minime re-
spuas; id mihi in stasis fori cessationi-
bus, si quando quid otii esset, confi-
cere grave non fuit. Hoc est munu-
sculum meum, quod veluti mei in Te
obsequii dulce *Μνημόσινον* nequaquam
Te rejecturum confido, quandoqui-
dem & olim Graeculus ille, quoniam
in sui laudem ab Augusto Caesa-
re acroama quoddam fuerat porre-
ctum, demissa in peram pauperem
manu, exiguum aeris pondus protu-
lit, ut Augusto traderet, iis plane
verbis, quibus & ego Te quoque ho-
die alloquor ⁽¹⁾: *Μὴ κατὰ τὸν τύχην σὺν*
σέβασε, εἰ πλεον εἶχον, πλεον εἰδίδου.
Exiguum fane est, cuius me maxime
pudet, sed habenda mihi tot tuarum

OC

(1) *Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 4. de jocis Au-
gusti.*

occupationum ratio fuit, quae in
hisce obeundis, quibus te merito Rex
auctum voluit, nisi permagnae esse
non possunt; Neque e contra nescius
ego sum Te, ne per momentum qui-
dem a lit eris abesse, nullumque Tibi
occurrere subcisivum tempus, quin id
quidem legendo, scribendoque totum
procudas. Sed hoc quantumcunque
est, quod peregi, quod sentio quam
sit exiguum, & mediocre, nolo am-
plius verbis commendare, quam re-
cipfa est, idque omne tuo in primis
iudicio submitto, ut quaecumque vi-
deantur obelo transfigas, notesque
asterisco. At si illud assequar, ut per-
quam erudito tuo gustu haec laboris
mei cura aliquantulum probetur, pri-
mos hos adolescentiae meae fructus
exuberanti praemio compensatos ju-
dicabo, & erit ratio, cur una cum
aetatis augmento ad maiora quaedam,

et praes
— 114 —

& praestantiora Te Auspice, ac Duce
deveniam. Vale diutissime Italiae de-
cus unicum, literarum, & Literato-
rum honos, PRAESES OPTIME, fo-
rumque nostrum praesentia tua per-
petuo exorna. Neapoli Idibus Octo-
bribus, Anno ∞ . D. CC. XIIX.

OCTAVIUS-IGNATIUS

VITALIANUS

J.C. Neapolitanus

AD LECTOREM.

UT est praeclarum, & libero homine dignum, in veterum Auctorum lectione non mediocriter esse versatum; ita quae illi sensa mentis & consilia verbis explicaverint, plenissime semper assequi, maximum quiddam ac difficillimum est. Duae vero sunt hujus difficultatis causae: aut enim librorum incursaria menda quae irrepperunt, obscurum adeo & ignotum fecerunt Scriptoris sensum, ut nisi loca sanentur, pateferi atque illustrari omnino non possit: aut Antiquitatis ignorantia ita incerta est ac tenebris involuta, ut nisi docti Interpretis explanatione aperiat, nullum sit quod ex Veterum lectione emalumentum consequamur. Quae duo incommoda licet magna ex parte praeclarissimi Viri sustulerint, multa tamen sunt loca, quae etiam nunc sanari debeant, multa quae lumen explanationis desiderant. Idque aliquando accidit ob Interpretum imperitiam, qui communita tantum, quaeque omnibus patebant, ea sumserunt ad explicandum; quae vero obscura & ambigua multa erant, nec sine magno labore & ingenio explanari poterant, intacta reliquerunt. Quis etiam saepissime in eos incidimus Interpretes, qui

qui cum sanare locum aliquem, aut patefacere explanatione conati sunt, corruerunt magis, & pulcherrimas saepe sententias turpissimis inscientiae maculis inquinarunt. Sed neque ea res eras, ut in tot tantisque Scriptoribus restituendis, explicandisque, absolvi omnino posset, quin multa etiam superessent, in quorum interpretatione & opera, & consilium, & labor desideraretur. Optime itaque de literis merentur, qui hoc etiam tempore in eam causam incumbunt, quive eandem rem agunt. Veterum lectionem pro suis viribus faciliorem reddant. Hanc vero loculentissimus hic noster Scriptor & plurimum provinciam sibi suscepit: in qua accuratè versatur, ut quae capere difficillima tum multorum Scriptorum, tum Juris nostri loca, ad explicandam selegit, ad verum sensum, & necessariam conjecturam ex absoluta Antiquitatis notitia captam, diligentissime accommodaverit. Sed meam non fert laudationem Auctoris industria: sua ipsa sponte laudatur, non alterius indiget testimonio. Quod si alienum etiam testimonium & postules, & expectes, maximam habet laudatissimi Viri; cujus profecto jucunda laus est, ut quae ab eo proficiat, qui in admirabili laude vivit, & in altissimo amplissimoque gradu Magistratus locatus est. Vale.

NO.

NOCTIUM

ATELLANARUM.

LIBER I.

CAP. I.

*Alpheni Jurisconsulti locus de ludo
pilae perpensus.*

LPHENUS ⁽¹⁾ Juris-
consultus hanc spe-
ciem exhibet: *Cum
pila complures lu-
derent, quidam ex
his servulum, cum
pilam recipere conaretur, impulit,
Servus cecidit, & crus fregit. Quaere-
batur, an dominus servuli, lege
Aquila cum eo, cujus impulsu ceci-
derat, agere posset? Respondi non
A pos-*

(1) *L. si ex plagis, §. ult. D. ad l. Aquiliam.*

2 NOCTIUM ATELLANARUM,

posse, cum magis casu, quam culpa videretur factum. Rectene, an secus de controversia responsum est? Recte quidem, illum etenim impulsum, de quo meminit Jurisconsultus, de ludi ratione fuisse, adeoque fortuito, non autem impellentis culpa crus esse confractum, satis compertum est. Antiquitus itaque tria in pilae lusu observabantur, raptim scilicet, datatim, expulsim ludere. Primum erat, cum labentes pilae e pulvere tollebantur, & postquam aream cucurrerant, saltuque assurrexerant, revocabantur, quod Lucano ⁽¹⁾ est:

... *pilam revocare cadentem.*

& Novius lepide significat servos molendum inter aliquid polentae surripere, & invicem alios aliis dare his verbis ⁽²⁾:

In

(1) *De bell. civil.*

(2) *In Exodio.*

*In molis non ludunt raptim pila,
datatim morso.*

Hujusmodi ludus in harpasto non infrequens erat, harpastum vero, Polluce Authore, fiebat, cum ludentes in duas distincti turbas, intra lineas consistebant, positoque in medio harpasto, quod volubili rotunditate in solo jactatur, quisque niteretur in alterius lineae gyrum penetrare, quod ubi contigerat, victores erant. Martialis⁽¹⁾.

Seu lentum ceroma teris, tepidumque trigona,

Sive harpasta manu pulverulenta rapis.

Alterum in ludo pilae fuit datatim ludere, eratque, cum inter plures in corona, vel choro positos ita luditur, ut alius alii pilam det, & etiam non

A 2 ra-

(1) *Lib. 4. Epigr. 19.*

4 NOCTIUM ATELLANARUM,

raro fallat , nam , cum gestu uni dare
simulet , in alium tamen revera jacit ,
qui in choro securus est : ex his vero
datatim colludentibus alii Datores ,
Factores alii dicebantur ; illi , qui pi-
lam dabant , hi qui pilam faciebant ,
id est feriebant , qui in factiones erant
divisi . Ad rem Plautus ⁽¹⁾ :

*Tum isti , qui ludunt datatim Ser-
vi scurrarum in via .*

*Datores , & Factores omnes sub-
dam sub solum .*

Hinc illa Ennii translatio de mulie-
re , quae sui copiam faciebat :

..... quasi in choro pila

*Ludens datatim dat se , & com-
munem facit*

*Alium tenet , alii nutat , alibi ma-
nus*

Est occupata

ubi

(1) *Curculione Sc. dare viam.*

ubi perfunctorie monuerim, in obscaenis verbum, *Dare*, numerari: Author Priapejorum.

*Obscure poteram tibi dicere, da
mibi quod tu*

*Des licet assidue, nil tamen inde
perit.*

*Da mibi quod cupies frustra dare
forsitan olim,*

*Dum tenet obsessas invida barba
genas.*

Tertium erat expulsim ludere, quod Jurisconsultus Alphenus hic innuit, quando, jacta pila, invicem lusores nitebantur illam remittere, seque mutuo impellebant. Varro ⁽¹⁾:

*Purgatum scito, quoniam vide-
bis Romae*

*In foro ante lanienas pila expul-
sim ludere.*

Ani-

(1) In *Eumenid.* apud Nonium Marcell.

6 NOCTIUM ATELLANARUM,

Animadversione tamen non indignum existimo, eundem hunc Alphenum a fori ⁽¹⁾, studiorumque remissionibus pila identidem lusisse, cum nempe mentem forensibus curis fatigatam alio dividere intendebat.

C A P. II.

Canditorium. Cadaver in Hypogaeo positum graeco more. Lumen in monumento. Facies unguibus secta. Crines super cadaver injecti, apud Petronium ⁽²⁾.

E Umolpus ille Petronianus, dum in navi esset ut Gnythoni, Triphaenae, Lycae, reliquisque in navigio commorantibus rem gratam ageret, fabulam illam enarrat de Matriona Eph-

(1) *Val. Max. lib. 8. cap. 8. Satyric. cap. 71.*

(2) *Petron.*

Ephesina , quae viri sui funus tot planctibus est prosequuta, ut etiam in monumentum abierit, ibique tres dies, noctesque manserit cibo, potuque abstinens . Tum , cum juxta monumentum fuissent cruci suffixi duo latrones , miles, qui horum cadavera asseruabat , matronam suspicatus ad coenam vehementer hortatus est , quae repetitis emollita precibus jentaculo se tandem refecit , deinde paulatim viri oblita militi primum spem , postremo se quoque nuptui dedit ; cumque ob militis absentiam alter ex cruciariis nocte fuerit surreptus , & ille Judicis sententiam in caput exhorretet , passa est matrona viri sui cadaver suffigi cruci illi , quae ob cruciarium sublatum vacabat: Hanc non fabulam, sed historiam dicit Salisberienfis (1), eamque vere contigisse , & matronam

(1) *Lib. 9. cap. 2.*

tronam sceleris luem morte expiasse scriptum est , in *libro*, qui inscribitur: *De Caesare Diocletiano , ejus filio , & VII. Sapientibus* . Sed Eumolpum audiamus : *In conditorium etiam profequuta est defunctum , positumque in hypogaeo , graeco more* . Conditorium est subterraneum Sepulchrum , quare Arnobius ⁽¹⁾ *Conditos* dixit sepultos . ⁽²⁾ Hypogaeum tamen cella fuit subterranea arcuato opere instructa , pavimento strata , ac parietibus circumseptata , in quam per gradus aliquot erat descensus , ideo autem *subdit* , *graeco more* , eo quod Graecorum ⁽³⁾ mos fuit defuncta corpora humi condere , nequaquam vero comburere , quod ab Ægyptiis hauserunt , qui mortuos cremare nefas putabant , verum arte medicata intra
pe-

(1) *Contra Gentes*. (2) *Philand. ad Vitruv. lib. 5. cap. 9*. (3) *Herodot. in Euterpe*,

penetralia afferabant. Prosequitur Eumolpus: *Adsidebat ancilla, quae quoties defecerat positum in monumento lumen, renovabat.* Modestinus ⁽¹⁾: *Servi mei liberi sunt, si monumento meo alternis mensibus solennia mortis fecerint, & idem* ⁽²⁾: *Sacchys servus meus, & Eutybia, & Irene ancillae meae omnes sub hac conditione liberi sunt, ut monumento meo alternis mensibus lucernam accendant, & solennia in sepulchro meo peragant.* Apulejus ⁽³⁾, ubi ad cadaver custodiendum se contulit: *Jube, inquit, domina cuncta, quae sunt usui necessaria nobis exhiberi: At quae, inquit, ista sunt? Lucerna, ajo, praegrandis, & oleum ad lucem luci sufficiens.* Persius ⁽⁴⁾.

B

Hinc

(1) *Basilicōn lib. 48. tit. 3.* (2) *L. Mœvia 44*
D. de manum. test. (3) *Milesiarum lib. 1.*
 (4) *Satyr. 3.*

*Hinc tuba , candelae , tandemque
beatulus alto*

Compositus lecto.....

Subjungit deinde: *Consideravit mi-
les faciem unguibus sectam*: Var-
ro ait mulieres ideo in luctu genas la-
niasse , quia moris fuit in exequiis, ca-
ptivorum vel gladiatorum sanguinem
effundere , cujus cum copia non esset,
illae ex genis supponebant; id tamen ve-
titum est edicto XII. Tab. ubi⁽¹⁾: *Mu-
lier faciem ne carpito* , & Solonis quo-
que legibus interdictum⁽²⁾. Sequuntur
postremo haec verba : *At illa ruptos
crines super pectus jacentis imposuit*.
Scimus consueviffe barbaros in funere,
adversa que fortuna viros comam ton-
dere, mulieres capita deglabrere, quod
in Germanici funere factitatum quo-
que

(1) *Clo. lib. 2. de Legibus .*
mon. de fun. Roman. lib. 2. cap. 11.

(2) *Mirch.*

que tradit Svetonius (1). Euripides (2):

Τύμβου τε κῶτος, καπίδες μνηστῆρα μοι
Καὶ δάκρυ ἀδελφῆ, καὶ κόμας εἶπω πατρῴϊ.

Et Statius Papinius (3):

....*crinemque afflato monte sepulti
Pone super tumulum.*

(1) *In Caligula cap. 5.* (2) *Iphigenia taurica.*
(3) *Lib. 5. Epicedio in Patrem.*

C A P. III.

CAVE CANEM in januis inscripta
formula expenditur.

Juris periti (1) monent non vacare culpa putatorem, qui ramum ex arbore caesum in viam, qua vulgo iter fit, dejiciens, hominem occiderit, ni prius proclamaverit. Hinc olim, qui rabi-

B 2 bant,

(1) *L. si quis foveas, §. ult. & l. si putator, D. ad l. Aquiliam.*

bant, ne ii hominem morſu peterent, vinctos ad aedium parietes habebant, atque in januis inſcribebant, ut caveret, cum quis domum adibat, *Cave canem* ⁽¹⁾, alioquin tenebatur lege Aquilia dominus, cujus canis morſum feciſſet. Varronis Menippæa Satyræ eſt, quæ *Cave canem* inſcribitur, ea in homines maledicos, & obſectatores conflata eſt. Idem Varro ait ⁽²⁾: *Quod bodie mea eſt præbitio, in janua cave cave canem inſcribi jubeo*, ſignificat, a ſe, cum eo die prandiculum eſſet amicis exhibendum, ut ab aedium aditu deterreret quotquot ad condictum erant venturi, inſcribi januam illo edicto, ne quis ingrederetur.

Plautus ⁽³⁾

Num

(1) *Tit. Popma de oper. ſervorum, v. oſtarii, Pa-*
tean. in principio genial. die. (2) *In*
Eumen. (3) *In Truculento.*

*Num tibi, nam amabo, janua est
mordax mea;*

*Quo introire metuas, mea volu-
ptas?*

Aristophanes (1): πρόσγε μέντοι τὴν θύραν
προσαγορεύω μὴ βιάζῃς τὴν ἐμὴν οὐλαβεῖσθαι
τὴν κίνα. Sic & equitantes monere debent
alta voce *cave*: ubi lepidissimum inci-
dit Diogenis Cynici dicterium, in cu-
jus corpus cum servus trabem bajulans
inconsiderato impegisset; deindeque
post ictum clamasset, *cave Diogenes*, hic
non abs re clamantem virga caedens re-
spondit, *cave cave* (2).

CAP.

(1) *In Lysistrata.*
οἴα.

(2) *Laert. in ejus*

C A P. IV.

*Locorum duum apud Ulpianum
castigatio.*

Ulpianus ⁽¹⁾ Prætoris edictum proponit in hæc verba: *Si quis in sepulchro dolo malo habitaverit, ædificiumque aliud, quamque sepulchri causa factum sit, habuerit, in eum iudicium dabo. Vox, quamque, videtur commutanda, & sic restituenda, quam de sepulchri causa, ex Florentinis. Prisci quamde pro quam usurparunt, quo verbo Prætozem quoque usum fuisse, absolum non est: vocem hanc non tantum Ennius:*

Muro fretus magis, quamde vi.
Sed & Lucretius adhibuit.

Clarus ob oscuram linguam magis

in-

(1) L. 3. D. de sepulchro viol.

inter imanes

Quamde gravis grates

Quid tamen sibi vult Praetoris hoc editum? Vetat habitari in sepulchro, neve aedificium fieri, extra quam causa sepulchri. Casulas ⁽¹⁾ enim, & aedificia monumentis superponi literis proditum est. Petronius ⁽²⁾: *Imperator Provinciae latrones iussit adfigi secundum illam eandem casulam, in qua recens cadaver matrona deflebat.* Vet. inscripfit. **AURELIUS ROMANUS ET ANTI-
STIA. CHRISIME. Uxor. hinc. pegerunt.
sibi. libertis. suis. posterisque. fo-
rum. monumentum. cum. aedificio.
superposito. Cantum quoque inve-
nio juxta sepulchrum novum, pro-
piusque pedes LX. aedes admove-
re nos licuisse, quod & XII. Tabla. cau-
tum**

(1) *Scriptum est in l. libertis, l. ultio. ff. de ali-
mans. legat. & l. Titio, ff. de conditionib. & di-
monstrationib. (2) Satyric. cap. 71.*

tum fuit; verba sunt ⁽¹⁾: *Rogum, bustumque novum, ne propius aedes alienas LX. pedes invito domino adjicito, ubi bustum pro sepulchro, in quo quis conditur Decemviri intellexere, quoniam bustum a rogo distinguunt⁽²⁾; item quia uti in rogis incendium, ita in bustis diram cadaverum graveolentiam cavere studuerunt⁽³⁾. Cur autem sepulchrum novum nominetur, Pomponius indicat, his verbis⁽⁴⁾: *Si propius aedes tuas quis aedificat sepulchrum, opus novum nunciare poteris, sed facto opere, nullam habebis actionem, nisi quod vi, aut clam, si propius aedificium alienum intra legitimum modum mortuus inlatus sit. Postea eum prohibere non poterit aedificii dominus, quominus alium mortuum**

(1) Cic. lib. 2. de legibus: (2) Ut in l. 6. D. finium regendor. (3) L. 3. D. de mortuo inferendo. (4) Ead. lege.

tuum, eo inferat, vel monumentum aedificet, si ab initio, domino sciente, non fecerit; hinc patet, quare lex novum posuerit, quasi ubi quis semel id fieri passus sit, juri, quod sibi competit, tacite renuntiasse videatur. Alterum animadversione dignum ibidem est⁽¹⁾: Adversus eos, inquit Jurisconsultus, qui cadavera spoliant, praesides severius intervenire, maxime si manu armata aggrediantur. Inepta prorsus dicendi ratio: a veteri scribendi stylo facilis est restitutio, Praesid', sive Praesidis est intervenire; hinc luce meridiana constat illustrius, quid scripserit Jurisconsultus.

13.

C

CAP.

(1) *Ead. l. 3. D. de sep. viol. §. adversus,*

C A P. V.

*Locus penes Svetonium de lege a Julio
Caesare roganda super uxori-
bus ducendis.*

EXimius ille vir, ac impense do-
ctus Laevinus Torrentius, qui
praeclarissima in Svetonium edidit
commentaria, de re quadam in Julio
Caesare vehementer haesitat; ait Sve-
tonius⁽¹⁾: *Helvius Cinna trib. pl. ple-
risque confessus est, habuisse se scri-
ptura, paratamque legem, quam Cae-
sar ferre iussisset, cum ipse abesset,
uti uxores liberorum quaerendorum
caussa, quas, & quot ducere vellent,
liceret. Optimum quippe edictum!*
Putandum tamen non est, Julium eo
dementiae devenisse, ut sublata peni-
tus

(1) *In eodem cap. 52.*

tus verecundia, omnique status, personarumque discrimine abrogato, quot, & quas cuique libitum foret, legitimas uxores ducere fas esse ediceret, id enim sonant verba: *Liberorum quaerendorum causa*. V. Cl. Torrentius vocem demit, ut sententiam reddat verecundiosem. Legit itaque: *uti uxor. lib. quær. causa quot ducere uellent, liceret*, omiſſa uoce, *quas*, ut ſcilicet uxorū numerus in arbitrio hominum eſſet, nequaquam tamen earum conditio, quod inaxime abſurdum, ſi patriciæ, ciuiſue ſeruam duceret, aut peregrinam; tum etiam, quia XII. Tabb. decreto id fuerat uetutum, ibi: *Ne conubium patribus cum plebe eſſet*. Hoc tamen factitatum eſt ex communi ſtudio Decemuirorum perpetuo Magiſtratum retinere cupientium ⁽¹⁾, quæ lex ſeptimo poſt anno a

C 2 Ca.

(1) *Dionys. Halicarn. lib. 10.*

Camulejo⁽¹⁾ Pl. Trib. abrogata est, deinde ab eodem lata lex positiva, ut deinceps patribus cum plebe connubii jus esset. Sed non adhuc Torrentii interpretatio sententiae insolentiam mitem reddit, itaque reponendum sentio cum Lippio⁽²⁾ *vellet*, non *vellet*, scilicet legem ipsam Cesari tantum, non reliquis latam esse; quandoquidem pro ejus insana libidine tradit Svetonius, ei in mente fuisse legem condere, qua sibi quas, & quotcumque legitimas uxores ducere fas esset. Quod & Valentinianus Caesar lege sacrata sancivit ad sobolem propagandam, duobus nempe conjugii simul quemque vinciri impune potuisse; quoniam ipse Caesar⁽³⁾ post Senertiam uxorem, Justinam quoque, quam deperibat, duxit. Neque
prae-

(1) *Liv. lib. 4.* (2) *Elect. lib. 1. cap. 20.*

(3) *Socrates Constantinopolit. in histor. trip. Cassiodor. lib. 8. cap. 11.*

prætereundum existimo, quod Dio de eadem Julii lege refert, qui prae aliis honoribus Caesari devotis, extitisse tradit, qui fas ipsi dicerent eum quibusvis mulieribus posse conjugi. Dionis verba sunt ⁽¹⁾: ἀμέλει καὶ γυναικῶν ὅσας ἐνθελίση συνεῖναι οἱ ἐτολμησάν τίνες ἐπιτρέψαι, ὅτι πολλαῖς, καὶ τότε ἔτι καίπερ περὶ τηκουτούτης ὡς ἐχρήστο.

(1) Lib. 44.

C A P. V I.

*Interpretata nonnulla in XII.
Tabb.*

R Eliquiae XII. Tabb. quas nos conspicimus, ita mutilatae, & in profundo quodam positae sunt, ut ex iis quicquam expiscari frustra operam teras. Incidi aliquando in haec verba:

ba: *Mulieres genas ne radunto, ne-
ve tessum funeris ergo habento, ubi
Tullius (1) haec eloquitur: Haec veteres
interpretes Sext. AElus, L. Acilius
non satis se intelligere dixerunt, sed
suspitari vestimenti genus aliquod
funeris; AElus tessum, quasi fune-
brem ejulationem, ut vox ipsa signifi-
cat, quod, eo magis probo, quia lex So-
lonis id ipsum vetat. Hic aliquantulum
immorandum, mendum enim sub-
esse verba ipsa indicant; nam primo
AElus, & Acilii sententia pro funebri
vestimento apponitur, deinde AElus
ploctum intelligit. Videtur corrigend-
um ex Lipsii mente: Sext. AElus, L.
Acilius non satis se intelligere dixe-
runt, sed Acilius suspitari... Itaque,
inserta voce, Acilias, facile sententia
eruitur utriusque dubitantis, alterius*

VC-

(1) *Lib. 2. de legibus.*

vero pro leſſo interpretantis veſtem ,
 alterius ejulationem . Subdit Tullius:
*Jam cetera in XII. de minuendo luxu
 translata ſunt de Solonis fere legibus,
 extenuato igitur ſumta , tribus rici-
 niis, & clavis purpureis, & decem ti-
 bicinibus , tollit etiam lamentatio-
 nem.* Ricinia quid ſint, aſſequuti ii non
 ſunt , qui putarunt legem vetare , ne
 plures, quam tres facminae ricin iis in-
 ductae in funere adſint; nam ricin iorū
 uſus in luctu , non in funere ſervaba-
 tur ex fragmento Varronis⁽¹⁾: *Ut dum
 ſupra terram eſſent, riciniis lagerent
 funere ipſo , ut pallis pallis amictae .*
 Solonis lex funebris erat, quae in Plu-
 tarcho legitur: *ἐναγίλλειν δὲ βούν ἐκ εἵαſεν ἑδὲ
 στυγιδέναι πλέον ἱματίων τριῶν* , quae cavet ,
 ne plures , quam tres veſtes cum mor-
 tuo condantur , aut comburantur ,
 quod veteribus in more erat , ut qui
 con-

(1) *Lib. 3. de vet. Pop. Rom.*

conjunctissimi adessent funeri, hi cum gemitu, & questu miserabili; quae cara haberent, in acerrimi doloris symbolum super ignes projicerent; itaque nonnulli vestes triumphales, enses, atque arma ⁽¹⁾; Mulieres vero ornamenta, armillas, zonas, invidum muliebrem, vittaſque virginalis comae igni tradebant; Homerus de Achillis funere ⁽²⁾.

..... Καίσο δ' ἐν τ' ἐδῆτι θεῶν :

D. Hieronymus ⁽³⁾ : *Cur mortuos vestros, auratis obvolvitis vestibus? Cur ambitio inter luctus lacrymarum non cessat? An cadavera divitum nisi in sericeo putresce renesciunt?*

CAP.

(1) *Virg. lib. II. AEncid. in fun. Pallant.*

(2) *Odyss. an.*

(3) *Lib. 2. epistol.*

C A P. VII.

*Gladiatorum sacramentum,
dum initiarentur,
proponitur.*

Gladiatorum genus duplex fuisse ;
Romana Republ. stante , vulgo
notum est ; coactorum scilicet , & vo-
luntariorum : Illi tamen plerumque
erant ex mancipiis damnatis , vel capti-
vis ⁽¹⁾ ; hi vero ex liberis , qui sese pre-
tio addicebant , & *Authorati* appella-
bantur , de quibus meminit Callistra-
tus ⁽²⁾ . Authorati ergo , quia libero-
rum conditione utebantur , solenni sa-
cramento emisso , initiabantur ; jura-
batque ergo novitius Gladiator , se
omnia velle pati , & audere , quae le-
gitimus Gladiator posset pati , ustio-
nem

(1) *Tertull. lib. 11. ad Martyr.*
§ Jege , D. de testib.

(2) *L. 3.*

26 NOCTIUM ATELLANARUM,

nem puta, verbera, necem; Horatius (1):

*Quid refert uri, virgis, ferroque
necari?*

*Quo te demisit peccati conscia ber-
rilis,*

*Authoratus eas? an turpi clausus
in arca*

Contractum genibus tangas caput.

Ubi Vett. interpp. Porphyrio, & Acto
haec tradunt (2): *Gladiatores ita se
vendunt, & cautiones faciunt, uri
flammis, virgis secari, ferroque ne-
cari.* Funere authoramentum vocat
Paterculus mercedem propositam ei,
qui M. Tullium occidisset, his verbis:
*Authoramentoque funebri ad conser-
vatoris quondam. Respubl. tantique
Consulis irritando necem. Concepta
est*

(1) Lib. 2. Satyr. 7. (2) P. Pitbaeus ad tit. 9.
cultat. lib. Mosaicar. & Romanar. B. Brisson. de ser-
mul. lib. 8.

est jurisjurandi trujus formula apud Petronium hoc pacto ⁽¹⁾ : *In verba Eumolpi sacramentum juravimus, uri, vincari, verberari, ferroque necari, & quicquid aliud Eumolpus jussisset, tamquam legitimi Gladiatores domino corpora, animosque religiosissime addicimus.* Haec ex Petronio, quem clausum domi sub sera, & arca habeo, ne quem foris lascivus ceteroqui author nimia verborum petulantia corrumpat.

(1) *Satyr. cap. 77.*

C A P. VIII.

Stigmatia pessimis servitorum inuri solita.

Fugitives notis, literisque compungis solitos, testis est Jurisconsultus ⁽¹⁾.

D 2 So-

(1) *L. 2. D. de Fugitivis.*

Solenni namque ritu literis inscribentur, ex quibus praeconium etiam, & causa, cur ita puncti essent, dignoscantur, quod a Graecis usitatum. Phocillides :

Στίγματα μὴ γράψης ἐπονεδ' ἔγω θεράπριον.

Ulpian.⁽¹⁾: *Dediticiorum numero sunt, qui poenae causa vinciti sunt a domino, quibus stigmata scripta fuerunt.*

Tertullianus⁽²⁾: *Oro te, si famulum tuum libertate mutaveris, quia eadē caro, atque anima permanebunt, quae flagellis, & compedibus obnoxiae retro fuerant.* Quae animadversio etiam in delatores dicta est, nam horum frontem *D* litera, signabant, sicuti calumniantium *K*, ex lege Remmia, quam sustulit Constantinus⁽³⁾. De hisce literis Plinius⁽⁴⁾ meminit: *Neque, inquit, ut antea exanguem illam, ac fer-*

(1) *In Fragmentis.* (2) *De Resurrect. Carnis.*

(3) *L. si quis, C. de pæn.* (4) *In Panegyri.*

*ferream frontem nequicquam convul-
nerandam praebeant punctis, & notas
suas rideant: sed spectent paria dam-
no praemia. Elegantissime tamen prae
omnibus servos hosce describit Apu-
lejus his verbis ⁽¹⁾: *Dii boni! quales
illi homunculi, vibicibus liventibus
totam cutem depicti, dorsumque pla-
gosum scissili centunculo magis in-
umbrati, quam intecti, cuncti tamen
sic tunicati, ut essent per pannulos
manifesti: frontes literati, & capit-
lum semirasi, & pedes annulati.*
Quamprimum itaque servi turpe fa-
cinus perpatrabant, continuo epi-
grammata illorum fronti appinge-
bantur, crimen, causamque notae con-
tinentia, utputa ⁽²⁾: *Cave a fure, ca-
ve a fugitivo.* Petronius ⁽³⁾: *Implevit
Eumolpus frontem utriusque ingen-
tibus**

(1) *Lib. 9. Metamorph.* (2) *Cajac. observ.*
lib. 7. cap. 13. (3) *Satyric. cap. 63.*

tibus literis, & notum fugitivorum epigramma per totam faciem liberali manu duxit. Minime tamen omittam infigne inscriptionis exemplum, quod adducit Zonaras ⁽¹⁾ duorum monachorum, qui, quoniam Theophilum Imp. serio monuissent, inter alia tormenta, inscripti fuere versibus duodecim, toto vultu, ope atramenti, infecto: Εἶτα, αἶτ, καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν κατέτιξεν, καὶ ταῖς στήμασι μέλαν ἐπέχευε. γράμματα δ. ἐτίπω τὰ εἴγματα. τὰ δ. ἦσαν ἰάμβοι ἔτοι. Illud quoque meminisse abs re non puto, compedes scilicet fugitivorum fuisse manicam, catulum, & collare, monet Lucilii versus:

*Cum manicis, catulo, collarique ut
fugitivum
Deportem.....*

Col-

(1) To. 3. *Annal.*

Collare tamen est ignominiae vinculum apud Jureconsultum ⁽¹⁾.

(1) L.7. D.ad l.Jul. de vi publ.

C A P. IX.

*Aratores, & Arationes expli-
cantur.*

A Ratores frumenti decimam dare Pop. Rom. solebant; quippe cum primum praedia Jure belli in jus, & ditionem Romanorum pervenerant, ea deinde Populus Romanus colonis partiebatur, qui frugum decimam, aliumve canonem Pop. Rom. pendebant. Quapropter coloni *Aratores* dicti sunt, & praedia iis divisa, *Arationes*. Ab his tres amplas decimas ope mancipum verres extorsit: rem factis illustrat, Cicero ⁽²⁾: *Pulsos Aratores*

(2) Cic.3. in Verr.

32 NOCTIUM ATELLANARUM;

tores esse dico, agros vestigales vexatos, atque exinanitos a verre. Plautus (1):

*Male vertit res pecuaria mihi
apud vos, nunc vicissim
Volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos.*

Itaque, cum Rom. Rep. efflorescente, ager campanus publicus esset Populi Rom. fuere Capuae Aratores, qui eum colerent, & decimas Pop. Rom. persolverent: exhinc scribit Tullius Capuam ideo a majoribus non fuisse everfam, ut ea esset receptaculum Aratorum, ait ille (2): *Capuam receptaculum Aratorum, nundinas rusticorum, cellam, atque borreum, campani agri esse voluerunt.*

CAP.

- (1) *In Truculento Sc. ad fores auscultato.*
(2) *Act. 2. in Rullum.*

C A P. X.

Rubrica.

Jura publica, legumque sanctiones
 Rubrica ornabantur, ut majestas
 legibus adderetur, cinnabaris nam-
 que, aut sinopica capitibus legum
 dispersa sanguineum quiddam, hor-
 rificumque demonstrabat. Pruden-
 tius ⁽¹⁾:

..... *dicant cur condita lex est.*

*Bis sex in Tabulis, aut cur rubri-
 ca minetur.*

Quae prohibet peccare reos?

Et quamvis Jurisconsulti quotidie
 Rubricas in quocumque Jure tam pri-
 vato, quam publico deprædicent; Ve-
 teres tamen Rubricam in publico tan-
 tummodo, legitimoque Jure posuif-

E

se

(1) *Contra Symmach.*

se compertum est . Persius ⁽¹⁾ .

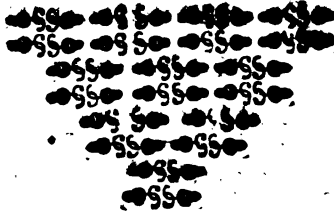
*Excepto si quid Masuri rubrica
notavit .*

Antiqui Lemniae Rubricae palmam dabant ex Lemno Insula, in qua ejus frequens erat proventus . Galenus ⁽²⁾ refert se in Insulam Lemnon navigasse ut Rubricam scrutaretur, atque ibi Dianae Sacerdotem Lemniam Rubricam reverenter manibus excipere, curiosoque perpurgando sigillo Dianae obsignare, atque hac ratione signatam venditari . Rubrica in signando, notandoque non infrequens . Columella ⁽³⁾ : *Omnes arbusculas, prius, quam transferantur, rubrica notare convenit, ut cum ferantur, easdem coeli partes aspiciant, quas in seminaria conspexerant, alioquin frigore, vel calore laborabunt ab iis partibus*

(1) Satyr. 5. (2) Lib. 9. de simpl. medicam. facult. (3) Lib. 12. de arboribus, cap. 12.

bus, quas praeter consuetudinem sub alio tractu expositas habuerint. Quintilianus perspicue Album distinguit a Rubrica, id est Praetorium Jus a Civili, quod XII. Tabb. continetur (1):

Quoniam, inquit, alii se ad album, ac rubricas transtulerunt, ac formularii, ac (ut Cic. ait) leguleii quidam esse maluerunt.

E 2 . NO-

(1) *Lib. 12. Instit. cap. 3.*

NOCTIUM ATELLANARUM.

LIBER II.

CAP. I.

*Cruce servorum supplicium. Clavi
quaterni Cruci affixis, item
& custodes adhibiti.*

RUCEM ad servorum cri-
mina coercenda antiqui-
tus adhibitam passim
Authorum monumen-
ta tradunt ⁽¹⁾. Horat. ⁽²⁾:

*Si quis cum servum, patinam qui
tollere jussus*

*Semefos pisces, tepidumque ligu-
rierit jus*

In Cruce suffigat.

La-

(1) *Lips. de Cruc. lib. 1. cap. 12.*
Satir. 3.

(2) *Lib. 1.*

Latrones quoque suffixos invenio apud Petronium ⁽¹⁾, ubi: *Imperator Provinciae latrones jussit crucibus adfigi. Quin & inter parricidialia supplicia Crucem numerari docet me vir scitissimus C. Sol. Apollinaris his verbis* ⁽²⁾: *Filius tuus ad me cucurrit, qui, tē relicto, deliquisse se moeret: igitur audito culpæ tenore, corripui latitabundum verbis amaris, vultu minaci, & mea quidem voce, sed vice tua, dignum abdicatione, Cruce, culleo clamans, ceterisque suppliciis parricidialibus*; ubi nota hanc parentum abdicationem, ob quam filii paternam haereditatem postulare nequibant. Lactantius ⁽³⁾: *Sicuti Abdicati haereditatem patris non assequuntur*; hanc tamen Romano Jure ⁽⁴⁾ rejectam comperior. Cruce dignos

(1) *Satyric. cap. 71.*

(2) *Lib. 4. epist. 23.*

ad Proculum. (3) *Lib. 4. de vera Sapientia.*

(4) *L. 6. C. de patr. potest.*

gnos quatuor , minime tribus clavīs
configi solitos , dilucide notum est ,
ex Plauto (1) :

*Ego dabo ei talentum , primus qui
in Crucem excucurrerit ;
Sed ex lege , ut offigantur bis pedes ,
bis brachia .*

Qua ratione Christum Σ *στυρα* nostrum
fuisse quoque Cruci suffixum crede-
re fas est , quemadmodum in vetustis
iconibus visitur . Crucis tamen sup-
plicium , cum frequens esset , e legiti-
marum poenarum censu sublatum est ,
edicto Constantini Imp. in veneratio-
nem , & cultum Signi salutis nostrae .
Hermias (2) : ἀμείλιον τοῖ πρότερον νομομα-
την Ρωμαῖοις τὴν τῆ σαυρῆ τιμωρίαν αἱ εἶλε τῆς
χρήσεως τῶν διασκήσεων . Et ideo in libris
Jurisconsultorum , ubi Crucem na-
ctus est Tribonianus , *Furcam* repo-
suit.

(1) *In Mostellaria .*(2) *Lib. i .*

fuit. A sepulturis autem arcebantur damnatorum cadavera; præ reliquis tamen perduellionis, parricidii, & suspendii sui ipsorum reis sepulturæ honorem nusquam indulserunt, etsi postremos hosce sepeliendos existimavit Tiberius ⁽¹⁾. Sed Augustus Cæsar corpora damnatorum cognatis, & amicis non denegavit, ut ea sepulchro traderentur ⁽²⁾, proinde sepeliendi corporis Christi Domini Josepho ab Arimathæa, & Nicodemo venia data fuit. Custodes itidem ⁽³⁾ cadavera servarunt, donec in patibulo putrefacta penitus contabescerent; Custodiam tamen hanc non tam in iis, qui legum, quam, qui naturæ necessitate moriebantur, servatam invenio. Ulpianus ⁽⁴⁾: *Impensa peregre mortui, quæ facta est, ut Corpus perferretur,*

li-

(1) Tacit. 4. Annal. (2) Vid. l. 1. & ult. D. de cadaver. punitor. (3) Lipf. de Cruc. lib. 2. cap. 12. (4) L. 146 D. de relig. & sacris lib. super.

*licet nondum homo funeretur, item
 & si quid ad custodiendum, vel etiam
 commendandum factum sit. Hic ri-
 tus in Thessalia maxime obtinuit,
 propter Sagarum metum cadavera
 depascentium; Apulejus ⁽¹⁾ rem om-
 nem describit: *Conspicor medio foro
 procerum quemdam senem, insiste-
 bat lapidem, claraque voce praedi-
 cabat: SI QUI MORTUUM SERVARE
 VELLE, DE PRETIO LIGERETUR. Et
 ad quempiam praetereantium, quid
 hoc, inquam, comperior? Hiccine
 mortui solent aufugere? Tace, re-
 spondit ille, nam opido puer, & sa-
 tis peregrinus es, meritoque ignoras
 Thessaliae te consistere, ubi sagae mu-
 lieres ora mortuorum passim demor-
 sificant.**

CAP.

(1) Lib. 2. de Asin. astro.

C A P. II.

Arbiter Petronius non semel eodem loco explicatus.

ARbitri satyricon truncum sane, & in morem Hermathenae confictum adeo me torquet, ut, nisi summa cum opera, & olivitate consumpta, nequeam ex eo quicquam boni aucupari, adeo deficiens ejus fragmentum visitur. Legebamus in eo ⁽¹⁾ aliquando in hunc plane modum: *Scis, inquit, Frater rediisse ad nos thesaurum, de quo querebar? Illa est tunica, adhuc, ut apparet, intactis aureis plena. Quid igitur facimus? Aut quo Jure rem nostram vindicamus? Exbilaratus ego non tantum, quia praedam videbam, sed etiam,*

F **quod**

(1) *Satyr. cap. 13.*

quod fortuna me a turpissima suspitione dimiserat, negavi circuitu agendum, sed plane Jure Civili dimicandum, ut si nollet rem domino tradere, ad interdictum veniret. Verba sunt Ascylti pallium suum, quod pridem apud Encolpium deposuerat, per forum venditari videntis. Ait *Jure Civili dimicandum*, fortasse furti actionem volebat exponere Ascyltos, ut pallium, de quo querebatur, recuperaret. Apte, *queri*, Juris verbum apposuit, ut & infra ⁽¹⁾: *Postero die Judex querellam inspiceret.* Minime vero hanc actionem tentare inens fuit, nam statim Ascyltos subdit: *Ut si nollet alienam rem domino tradere, ad interdictum veniret*: interdicta non sunt Juris Civilis ⁽²⁾, sed Praetorii. Rursus rei ⁽³⁾ mobilis nomine, nullum est

(1) *Fod. cap.* (2) - §. 1. *Institut. de interd.*
ctis. (3) *L. 1. §. illud, D. unde vi.*

est interdictum, nam edictum, *unde vi*, ad res tantum soli pertinet; *utru-
bi*, autem est retinendae, non recupe-
randae possessionis, quapropter exi-
stimandum, in Petronio Jus Civile
pro Praetoris ⁽¹⁾ ordinario Jure posi-
tum, unde ad interdictum venire est
Jure ordinario agere in Jure, ad Prae-
torem ire. Recte Frontinus ⁽²⁾: *De
possessione controversia est, de qua ad
interdictum, hoc est, Jure ordinario
litigatur.*

F 2 CAP.

(1) *M. Tullius orat. pro Caecina. Cajac. observi
lib. 1. cap. 17.*

(2) *De limitib. Agror.*

C A P. III.

*Politor, & Cataplus in Pandectis
explicantur.*

INquit Jurisconsultus⁽¹⁾: *Aut agrum
Politori damus: Quarendum quis-
nam Politor sit: Cato⁽²⁾ docet Politi-
onem esse, cum ager excolendus loca-
tur alicui, pactioe certae fructuum
portionis: ejus verba haec sunt: *Pol-
itionem quo pacto dari oporteat? In
agro casinate, & venafro in loco bono
parte octava corbi dividat, satis bo-
na, septima, tertio loco sexta, si gra-
num medio dividet, parti quinta in
venafro ager optimus novem parti
corbi dividat. Si communiter pisunt,
qua ex parte Politori pars est, eam
partem in pistrinum Politor, hordeum
quin-**

(1) *Lexicō duobus, D. pro socio.* (2) *Cap. 136.
de R. R.*

quinta modio, fabam quinta modio dividat. Ait igitur Cato fruges hac mensura esse dividendas, ut si messem partiantur inter se Politor, & Dominus, Politor octavam partem tollat, in corbem namque fruges injiciebant in messe. Hoc pacto frugum nondum excussarum erat partitio, minorque erat Politoris portio; quod si tritum, excussumque foret, verbi causa, frumentum, tunc propter industriam, trituram, & ventilationem, quintam Politori designat Cato, tunc enim modio dividitur, sicut & hordeum, fabaque quinta modio dispertitur. Ulpianus⁽¹⁾ de Cataplo meminit, sic: *sed & quas Graeci ἐπιδημίας appellant, sive κατάπλες.* Fuit Aegyptiorum navigatio: nam ex Aegypto res annonariae, & merces plurimae Romam advehebantur.

(1) *Observare, D. de officio Proconsulis.*

vehebantur. Plinius ⁽¹⁾: *Percrebuerat, inquit, antiquitus Urbem nostram, nisi opibus Aegypti ali, sustentarique non posse, superbiebat ventosa, & insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret, quodque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo copias suas, recepit frumenta, quae miserat, deportatasque messes revexit. Discat igitur Aegyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa praestare. Haec Plinius.*

CAP.

(1) *In Panegy. Trajani.*

C A P. IV.

Lectica. Lecticarii apud Jurisconsultum.

L*Egato*, inquit Jurisconsultus ⁽¹⁾,
continentur mancipia, puta Lecticarii, qui solam matremfam portabant: item jumenta, vel lectica, vel sella, vel burdones. Ubi in primis vides sellam a lectica discerni; sella enim sedentibus usui fuit, & in ea cervical ad caput reclinandum. Juvenalis:

*Ut spectet ludos conducit Ogulnia vestem,
 Conducit comites, sellam, cervical, amicās.*

Lecticas vero Romani & ad vivos, & ad mortuos ferendos adhibebant. Mortui post Reges exactos in lectis, sive
 le.

(1) L.47. D. de legat. 3.

lecticis efferebatur, quamobrem leges XII. Tabb. sanxerunt ne plures lecti sternerentur uni, his verbis : *Uti plura funera ne uni fierent, neve lecti plures inferrentur.* Nihilo tamen minus Romani non unos defuncto stravere lectos, qui instrati pompae funereae praebant, ut Syllae, cui sex mille, & Marcello, cui sexcentos lectos antelatos esse proditum est, quin & Marcello Octaviae Augusti sororis filio totidem lectos Augustus praeferi iussit ⁽¹⁾; haec autem mortuorum lectica a sex plerumque hominibus efferebatur, & Hexaphorum dicebatur. Martialis ⁽²⁾ :

Non debes ferri mortuus Hexaphoro.

infimae plebeculae Sandapila dabatur; idem :

Qua-

(1) *Servius in lib. 6. AENEIDOS. Epigr. 77.*

(2) *Lib. 6.*

*Quattuor inscripti portabant vile
cadaver.*

At lectica vivorum ortum habuit a
Bythinia, & Cappadocia, ubi fre-
quens lecticae usus, eaque non ju-
mentorum, sed servorum humeris de-
lata est, Svetonius ⁽¹⁾: *Ab his lecti-
cae impositus, & quia servi diffu-
gerant, vicissim succollantibus in ca-
stra delatus est*; qui lecticam gesta-
bant, ii homines ad lecticam sunt ap-
pellati, sicut & dicitur pastor ad ba-
culum, puer ad cyathos. Catullus ⁽²⁾:

..... *aere comparasti*

Ad lecticam homines.....

Sunt qui homines ad lecticam dicant
esse alios a lecticariis, ex Ciceronis
verbis ⁽³⁾: *Familiam vero quantam,
& quam variis cum artificiis ha-
beat, quid ego dicam? Mitto basce*

G

ar-

(1) *In Claudio cap. 10.*

(2) *Epigr. 105*

(3) *In orat. pro S. Roscio Amer,*

50 NOCTIUM ATELLANARUM,
*artes vulgares, Coquos, Piftores, Lecti-
carios, & inscriptione Romae in
aede Divae Caeciliae.*

D. M.

TIB. CLAUDIO. AUG. LIB.

TIGRANO. EX. CORPORE.

LECTICARIORUM. CAESARIS, &c.

Utrumque tamen se res habuerit, di-
cendum, forte qui lecticas construc-
rent, eisdem & gestare consueviffe.
Veteres primaeva tempestate lectica
in peregrinationibus, non autem Ur-
bi utebantur ante Ciceronis aeta-
tem (1), qui refert Caesarem ipsum
lectica per Urbem vectum. Puella
etiam Catulliana (2) petit octo homines
rectos ad visendam Serapidis aedem,
ad quam lectica ferri amat; nefas enim
erat Serapaeum intra Urbem habere,
quod extra Pomoerium colebatur;
nam

(1) *Pbil. 2.*

(2) *In Epigr. de Varri Scorta*

nam is Deus tamquam validus Excubitor in suburbiis sedem habebat, ne Urbs ⁽¹⁾ hostili incurſu, & clandestinis insidiis vexaretur. Dio. ⁽²⁾ quoque δακεῖ, inquit, δε μοιτε καὶ, εκείνο τὸ τῷ πρώτῳ ἔτει ἐπ' ἐξόβῳ αὐτῆ πσφιθὲν τέρας ἐδενός ἤπτον γενέσθαι. τις γὰρ ναὸς αὐτοῦ οὓς ἰδίᾳ τίνες ἐπεποίλωτο καθέλαι, τῆ βουλῆ ἔδοξεν. ἔ γὰρ δὴ τοὺς θεὸς θεός ἐπίπολύ εὐνομισαν, καὶ ἔτι γέ ἐξενίχθαι ὡσε, καὶ δημοσίᾳ αὐτοὺς σεβεται ἄνω πῶ πωμπρίους φάσι ἰδρῖσαντο. Fuere insuper in lecticis asseres, vincula, pulvinaria, aliaque ornamenta pro temporum usu quae passim penes Authores occurrunt.

G

A

CAP.

(1) *Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 7.* (2) *Lib. 40.*

C A P. V.

*Explicata quaedam in Capite tertio
legis Mamiliae Coloniarum
deducendarum.*

IN lege Mamilia Roscia Peducaea
Aliaena Fabia de Coloniis dedu-
cendis haec verba leguntur : *Quae
Coloniae lege deducta, quo jure Mu-
nicipium, Praefectura, Forum, Con-
ciliabolum constitutum erit, qui ager
inter adfines eorum erit, qui termini
in eo agro statuti erunt, quo in lo.⁽¹⁾
terminus non stabit, is cujus ff.⁽²⁾ ager
erit terminum restituendum, cura-
toque recta autum actum esse velit,
idque Magistratus, qui in ea Colo-
nia, Municipio, Praefectura jurisdic-
cundi praerit, facto uti fiat. Non
in-*

(1) *Loco.* (2) *Suprascriptus.*

incongruum arbitror quid sint Coloniae, Municipia, Praefecturae, Fora, Conciliabula scrutari. Coloniae⁽¹⁾ olim non unius generis, aliae etenim Latinorum Civium Romanorum aliae, item nonnullae ex peditibus, equitibusve, qui in agrum bello comparatum liberorum quaerendorum causa mittebantur; exhinc Bononia latina fuit, Mutina, & Parma Coloniae Romanorum Civium; Placentia equitibus tantum donata est latinis. Hos inter jus Civitatis, Suffragii, & Magistratus capiendi, Latinis tantummodo indultum est, si in sua Colonia gessissent Magistratum ex Gn. Pompeii Strabonis rescripto: Verum Italicis in Urbe nullum erat jus, sed his, qui in Colonias deducebantur, jus illud Civitatis servabatur; extra Italiam tamen im-

(1) *Liv. Decad. 3. lib. 8.*

immunes erant, quousque ex Antonini (1) Constitutione Provincialibus omnibus jus Civitatis est exaequatum. Municipia urbes erant Romanorum jure donatae, in quas, si quando Coloni deducebantur, Colonia-
rum conditionem, & statum subibant, & cum antea jure proprio uterentur, porro a Deductore legem accipiebant; proinde distat municipium a Colonia, nam Municipes aliunde in civitatem veniunt: Colonia vero ex civitate alio traducitur. Praefecturae fuerunt, in quibus erant nundinae, jusque dici solitum, quo ex urbe Praefecti, qui jus dicerent, mittebantur; fuere quoque, cum Coloniae territorio ager, aut ejus pars adderetur ex eo, quod Colonis non sufficeret, ut Campus Mantuanus Cremonensi Coloniae

(1) *L. in Orbe, C. de statu hominum.*

niae superadditus, hinc querela Pastoris apud Maronem (1) :

Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae.

Forum locus erat negotiationum, ubi & jus dicebat Magistratus; fora tamen permulta Romae fuerunt, ut forum Flaminii, Julii, Licinii ab Auctorum nomine. Conciliabula postremo erant, in quibus jus dici, & in Concilium convenire mos fuit, haec aliquando in municipii jus adfunderant Frontinus (2) : *Hoc conciliabulum fuisse ferunt, & postea in Municipii jus relatum.*

CAP.

(1) *Eclog. 9.* (2) *De Limit. Agror.*

C A P. VI.

Per Corbem metiri . Colum.

Ulpianus ⁽¹⁾ haec habet : *Faciendum, quod Veteres putaverunt, per Corbem venditorem mensuram facere, & effundere: Veteres enim propter hoc mensuram sua serunt, si quanta mensura esset non appareat, videlicet, ut appareret quantum Emptori vini perierit. Corbes vasa esse sparteae, nonnunquam & ex viminae conflata reor ad vinum demetendum. Varro ⁽²⁾ : 'Uti fere sunt, quae ex viminibus, & materia rustica fiunt, ut Corbes, Fiscinae... Sicuti & urnas, & amphoras, quas Cato ⁽³⁾ eidem usui destinatas scribit, ne, si fictiles essent, saepius tractando fran.*

(1) *L. si vinum, D. de peric. & comm. rei vend.*

(2) *De re rust. cap. 22.* (3) *De R. R. cap. 11.*

frangerentur. Per Corbem itaque metiri, quod ait Jurisconsultus, vulgo per Hostiam dicunt. Pomponius ⁽¹⁾ Coli mentionem discrete habet, his verbis: *In argento potorio utrum id dumtaxat sit, in quo bibi possit? An etiam id, quod ad præparationem bibendi comparatum est, veluti Colum Nivarium, & Urceoli, dubitari potest? sed propius est, ut haec quoque insint.* Colum Pomponij est Nivarium, in quo nives attenuabantur, quod aeneum erat, aut argenteum; Hujusmodi tamen Colum in Tricliniis obtinuit, aliud prorsus est Colum rusticum, quod ad defaecandum vinum, purgandumque inferviebat. Virgil. ⁽²⁾

..... tu spisso vimine qualos,
Colaue praelorum fumosis deripe
tectis.

H Ca.

(1) *L. in argento, D. de auro, & argento legat. Colum Mayeranum scite descripsit V. C. Dominicus Aulifus in opusc.* (2) *Lib. 2. Georg.*

Gato⁽¹⁾ : *Cola vitilia, Cola, quae florem demant tria, ut ceos mustarios decem. Ubi vides Cola ad vinum primae notae fecernendum adhibita.*

(1) *De R.R. cap. 11.*

C A P. VII.

Patricii, Adscriptitii glebae, Silentiarii explicantur.

PATRICII olim appellati, quod patrem ciere possent; Verum id obtinuit tempestate Consulum, & superiorum Caesarum, nam annis posterioribus Patriciatus insignia fuisse, quae a Principe deferrebantur, eoque titulo donatus, *Pater Imperatoris*, vocitabatur; Justinianus⁽¹⁾, *Imperatoriam, aut, celsitudinem non valere, eum, quem sibi Patrem elegit, ab aliena eximere potestate.* Clari quoque

(1) *lib. 1. Instit. tit. 5.*

que Viri, *Parentes*, ab Imp. appellabantur, etsi *Patricii* non essent; *Theodosius Imp. ad Ausonium*:

*Theodosius Ausonio Parenti
salutem.*

Amar meus, qui in te est, Parenti jactantissime

*Adscriptitii glebas erant extremas fortis servitiae, quae una cura praediorum veniebant, praediorumque conditionem sectabantur. Silentarii, quorum mentio fit in Codice⁽¹⁾, erant Excubitores in consistorio, vel palatio Principis; stabant fere ad limina, & murmur componebant D. Ambrosius⁽²⁾; *Vesperis profectus est Silentarius.* Horum schola erat in Aula Constantinopolitana, uti ex Nicephoro⁽³⁾ notum*

est

H a Cap.

(1) *Lawrimada, s. Imperari, C. de iust. testam. & hult. C. de excusat. tutor.* (2) *Ora. de morte Valent.* (3) *Lib. 16. cap. 24.*

C A P. VIII.

*Camelaria. Fossatum. Glandem
legere in Pandectis.*

INtritam imitabimur hodie oleribus variis confectam, veremur tamen, ne hoc nostro moreto fastidium stomacho laborantibus faciamus. Tentemus igitur: *Camelasia*, inquit Jurisconsultus ⁽¹⁾, *similiter quoque personale munus est*. Quodnam hoc exercitium animadvertendum est, nam vocis hujus non est constans lectio; *Camelariam* enim alii, nonnulli *Camelariam* ⁽²⁾, aliqui *Camelariam* ⁽³⁾ legere student; ego *Camelariam* esse scribendum contendo, eo proflus ritu, quo, qui saccos, militumque Saga conficiunt, *Saccariam*, *Sagariam*que fa-

(1) *L. munerum, §. Camelasia, D. de muner. & honorib.* (2) *Budaeus in annot.* (3) *Nebriißenß in Lexic.*

facere non absurde dicuntur; hinc *Sagaria negotiatio*, apud Ulpianum ⁽¹⁾:
Lapis in Insula Transtiberina :

J. O. M.

VOLLUVIO. TERTULLO.

NEGOTIATORE. SAGARIO.

EX. APULIA.

Apud Modestinum ⁽²⁾ frustra legitur,
*Aut qui a fossa tunc recedit, capite
punendus est*; Primum enim pugnant
Florentinae, ubi: *Qui a fossato recedit,
Castrorum ergo fossa Fossatum* dici-
tur; item Capitolinus ⁽³⁾ author est:
Castra omnia Fossato circuibat. Ul-
pianum ⁽⁴⁾ in libatum non omittam,
inquit ille: *Aut Praetor, Glandem,
quae ex illius agro in tuum cadit,
quo minus illi tertio quoque die lege-
re, auferre liceat, vim fieri veto. Glandis
nomine omnes fructus continen-
tur.*

(1) L. 2. D. pro socio. (2) L. Desertorem;
§. qui in exploratione; D. de re militar. (3) In
Gordiano. (4) L. unic. D. de glande legendo.

tur. Plinius ⁽¹⁾ tamen Jurisconsulti mentem assequutus minime videtur, scribit enim : *Cautam est praeterea XII. Tab. ut Glandem in alienum fundum proci dentem liceret colligere*; quo loci Plinius Glandem tantummodo intellexit. At quoniam de perceptione fructuum disputatio incidit, liceat, quid sit, *legere Poma*, frequentissimum apud Poetas, subnectere; Virgilius ⁽²⁾ :

Ipse ego Cana legam tenera lanugine Mala.

Ubi Servius rem obscaenam verecunde velari dixit. At belle Hellepontiacus hortorum Custos ⁽³⁾ ait :

Rusticus inculte si quid dixisse videbor,

*Da veniam, Libros non lego,
Poma lego.*

idem:

(1) *Lib. 16. histor. natural. cap. 5.* (2) *Eclog. 4.*
(3) *In Priapicis,*

idem :

*Quod meus hortus habet sumas
impune licebit,
Si dederis nobis, quod tuus hor-
tus habet.*

Dicis, Jocique causa haec apposui,
scio enim verborum licentiae serio In-
dulgentes legis Dictatoriae capite de-
rimo committere.

C A P. IX.

*Camum. Lances leves ex figillaribus
emtae apud Scaevolam.*

HA Erebam aliquando, nec pla-
ne assequabar apud Juricon-
sultum⁽¹⁾, quale potioris genus esset
Camum; id, ne quis dissimilem, nec
fugis; ni sit Lora; faves Aptius⁽²⁾,
qui, *Camum*, inquit, *vet defurum*
im-

(1) L.9. D. de tritic. vin. & oleo legat.

(2) Lib.3. de re cultiva.

immittatur, quod Romani Loram vocant. Lora potio est iis, qui ruri glebam fodiunt, dari consueta; hujus conficiendae rationem tradit Columella (1) his verbis: Quantum vini uno die feceris, ejus partem decimam quot metretas efficiat, considerato, & totidem metretas aquae dulcis in vinaceis, sed quibus unius diei vinum expressum erit, addito; eodem & spumas defriti, sive sapae ex lacu confundito, & permisceto, eamque intritam macerari finito, postero die pedibus proculcato, & sic permixtam praelo subjicito, quod deinde fluxerit, aut doliis, aut ampboris condito, & cum deferbuerit, obturato: Commodius autem servatur in ampboris. Hanc ipsam Loram M. Columella ex aqua vetere faciebat, & nonnumquam

(1) *Lib. 12. de Re Rustic. cap. 40.*

quam plus biennio innoxia servabat.
 Verum ab hoc placito discedit Hiero-
 nymus Mercurialis (1), qui Cujacium
 de hac re perstringit, doletque iti-
 dem Cujacium super *Acinaticio* apud
 Ulpianum (2) dormitasse. Illud Scae-
 volae (3) quoque mentem meam exagi-
 tabat, qui haec habet: *Paterfam. ita le-
 gavit: Lances numero duas leves, quas
 de sigillaribus emam, dari volo.* Lan-
 ces leves existimo puras esse, quae si-
 gnis asperae non sunt. Sigillaria (4) au-
 tem vicus fuit Romae percelebris, ubi
 staturae venales exponebantur, ibique
 vasa praecipua, signaque auro, & ar-
 gento caelata, unde nomen loco in-
 ditum; Svetonius (5): *Essedum argen-
 teum sumtuose fabri factum, & vena-*

(1) *L. 5. varior. lect. cap. 1.* (2) *L. si quis
 vinam, D. de trit. vin. & oleo legat.* (3) *L. penult.
 §. Paterfam. D. de leg. 3.* (4) *Gell. lib. 2. cap. 3.*
 (5) *In Claudio cap. 16.*

*te ad sigillaria redimi, concidique
coram imperavit; idem⁽¹⁾: Ac mox
Romae circa sigillaria comitatus est,
identidem exosculans.*

(1) In Nerone cap. 28.

C A P. X.

*Prothyrum in Pomponio quid,
& quid velamen Pa-
piniano?*

Alt Pomponius⁽¹⁾: *Statuae adfixae
basibus structilibus, aut tabb.
religatae catenis, aut erga parietem
affixae, aut similiter quae cohaerent
lignis non sunt aedium, ornatus enim
aedium causa parantur. Item La-
beo ait Prothyrum, quod in aedibus
interdum fieri solet, aedium est. Po-
strema*

(1) L. 245. de verbor. signif.

strema haec verba in Florentinis leguntur sic: *In aedibus iterum qui fieri solet*; Sed legendum, *in aedibus utrinque*. Est autem Prothyron ⁽¹⁾ instar vestibuli, plerumque opertum, quod ante aedes, & ostium sit positum ad arcenda ab aedium vestibulo vehicula, eratque ligneum machinamentum ante januas affixum; ideo censuit Jureconsultus ex autoritate Labeonis, Prothyra aedium esse partem, tamen si facile demi possint, quemadmodum ~~strucuram~~ quamcumque ligneam, quae aestate tolli hyeme reponi solet, aedium esse partem putavit, & proinde, domo vendita, hujusmodi machinam ad emptionem pertinere: Papinianus ⁽²⁾ id ipsum *Velamen* dixit: *Prothyron domus, si velamen est, instrumento domus continetur.*

I 2

NO.

(1) *Vitruvius lib. 6. Archit. cap. 10.* (2) *L. quae situm, D. de fund. inst. vel instrum. legat.*

NOCTIUM ATELLANARUM.

LIBER III.

CAP. I.

*Patina. Patella. Paropsis. Sigilla.
Vasa pura. Miliarium. Vasa
murrina. Calix. Hydria.
Pyxides. Ampullae, in
tit. de auro, & ar-
gent. legat..*

URECONSULTUS. Va-
sa nonnulla describit ad
plerosque usus destina-
ta, quae etsi non admo-
dum perplexa sint, ta-
men de iis aliqua delibare hodie abs-
re non existimavi. Patinae (1) igitur
di-

(1) *L. cum auro, s. f. cui vasecula*

dictae sunt, quod pateant, quas Jureconsultus ⁽¹⁾ alibi inter culinaria vasa adnumerat, ait namque: *Patinae, & caccabi ad coquendum pulmentarium*. Utebantur prisca patina ad obsonia ferenda. Horatius ⁽²⁾:

*Si quis eum servum, patinam qui
tollere jussus*

*Semesos pisces, tepidumque ligu-
rierit jus.*

Patella fuit modica patina, quae vas erat escarium ad olera, & pulmenta ponenda; Juvenalis ⁽³⁾:

*Ponitur exigua feratis mensa pa-
tella.*

Paropsis ⁽⁴⁾ vas quoque fuit escarium, quod argenteum plerumque fuit, ut innuit Jureconsultus hic, nam quoque fuere fictiles paropsides in usu Martialis ⁽⁵⁾:

Cui

(1) *L. quam de Lanionis, D. de fundo instructio.*

(2) *Lib. 1. Satyr. 3.* (3) *Satyr. 5.*

(4) *L. & si non sunt clavi.* (5) *Lib. 1. 1. Epigr. 28.*

*Cui portat gaudens ancilla paro-
pside rubra*

Alecem

Tranquillus ⁽¹⁾: *Et ordinario quidem dispensatori breviarium rationum offerenti paropsidem leguminis pro sedulitate, & diligentia porrexisset. Caccabos ⁽²⁾ quoque argenteos enumerat Jureconsultus, quos inter culinaria reponit Paulus ⁽³⁾ his verbis: *Nec multum refert inter caccabos, & abenum, quod supra focum pendet, bit aqua ad potandum calefit, in illis pulmentarium coquitur. Tertullianus ⁽⁴⁾: *Apud te Agape in caccabis fervet fides, in culinis calet. Sigilla ⁽⁵⁾ ibidem sunt parva signa aliquem vel Hominem, vel Deum simulantia. Cicero ⁽⁶⁾: *Apposuit patellam, in qua****

fr-

(1) *In Galba cap. 12.*

(2) *Ead. l. §. infecti.*

(3) *Ead. l. quam de Lacionis, D. de fundo instr. vel instrum. l. gat.*

(4) *De jejuniis.*

(5) *Ead. l.*

(6) *VI. in Verrem,*

figilla erant egregia, iste continuo ut vidit, non dubitavit illud Insigne Penatium, hospitaliumque Deorum ex hospitali mensa tollere. Vasa pura dixit Jureconsultus (1) non caelata, ad discrimen, ut puto, incrustatorum, auræ enim frustula vasis adnectebantur. Horatius (2).

Sincerum cupimus vas incrustare

Quae vasa hac specie distincta Cbrysendeta dicit Martialis (3):

Ponuntur semper Cbrysendeta Calpetiano,

Sive foris, seu quum coenat in urbe domi.

Non solum aurea crustas vasis, sed & sigilla illigabant opæ sociaturæ, quæ exinde sigillata vasa vocat Cicerō (4): Cum sederem, inquit, domi tris,

(1) *L. si iorem, D. de rei vind. sermonum.*

(2) *Lib. 1. Epigr. 94.*

(3) *Lib. 1.*

(4) *Vlin*

Verrum.

his, accurrit Venerius, jubet me scyphos sigillatos ad Praetorē statim afferre. Miliarium ⁽¹⁾ *vas erat ad aquam calidam reddendam ex Athenaeo* ⁽²⁾; *Tamen Cato* ⁽³⁾ *ait, Miliarii usum esse in trapeto, quod aeneum fuisse diserte docet Columella* ⁽⁴⁾. *Ait ergo: Itaque quo tempore malvae florent, vas aeneum simile miliario vespere ponatur inter alvos, & in fundum ejus lumen aliquod demittatur, undique papiliones concurrunt, dumque circa flammulam volitant, aduruntur. Vasa murrhina Plinius* ⁽⁵⁾ *luculenter commendat, ubi refert Petronium virum consularem Neronis invidia, ut mensam ejus exbaeredaret, trullam murrbinam CCC. sestertius emram confregisse. Tranquillus* ⁽⁶⁾ *author*

(1) *Eod. §. insecti.* (2) *Lib. 3. Dipnosoph.*
 (3) *De re rustica cap. 22.* (4) *De R. R. lib. 1. cap. 14.* (5) *Lib. 37. cap. 2.* (6) *In Augusto cap. 71.*

thor est: *Augustum ex Alexandria* capta vivil sibi, praeter unum murrhinum calicem ex ornamento regio retinuisse. Calix, qui ex vitro, item ex terebintho, non tam vas est, quam pro cuiusque vasis ventre usurpatur. Plinius ubi de murrhini pretio, *Excrescit*, inquit, *in dies ejus rei luxus, murrhino octoginta H. S. emto, capaci plane ad sextarios tres calice.* Hydria fuit vas aquarium. Plutarchus ⁽¹⁾: οἱ μὲν ἀξίνας, οἱ δὲ πελῆεις ἔπινοι δὲ καὶ ξίφη καὶ λέρχας ἅμα ταῖς ὑδρίαις ἀναλαμβάνοντες, ὡς καὶ διὰ μάκρης ὑδρευόμενοι. Ampullae, & Pyxides unguentaria vasa sunt. Ampulla usui fuit in balneis ad unctiones peragendas, in qua oleum fortasse, aut linimentum servabatur unctui opportunum; Platus ⁽²⁾:

K

Cy-

(1) *In Mario.*
inveni.

(2) *In Persa. Sc. rem omnem*

*Cynicum esse egentem oportet , pa-
rasitum probe ,
Ampullam , strigilem , scapbium ,
soccus , pallium ,
Marsupium habeat , inibi paullu-
lum prandii .*

Praeter tamen unguenti usum , literis quoque proditum invenio , res Diis sacratas , pyxide fuisse contentas . Petronius⁽¹⁾ ; *Praeterea grande armarium in angulo vidi , in cuius aedicula erant lares argentei positi , Venerisque signum marmoreum , & pyxis aurea non pusilla , in qua barbam ipsius conditam esse dicebant ; Ubi per transfennam unum , atque alterum adnotare liceat , primum barbae vendendae ritum , deinde Venerem hanc barbatam . Primum barbae lauginem Diis consecravit Romana⁽²⁾ Adolescentia ;*

(1) *Satyrio. cap. 29.
Tacit. lib. 14.*

(2) *Diph. ad. aenial.*

tia; Svetonius⁽¹⁾: *Inter Butyrsiae apparatus barbam primam posuit conditam in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam capitolio conservavit.* Dio⁽²⁾ quoque festa commemorat in barbitonsura Neronis: *Post haec celebravit festa, quae dicuntur Juvenalia; ea propter barbam ejus, quae tum primum rasa fuerat, facta sunt, cujus pilos in sphaeram auream coniectos Jovi Capitolino consecravit.* Alterum de barba Veneris Macrobius⁽³⁾ me docet: *Signum Veneris est Cypri barbatum corpore, sed veste muliebri, statura Viri, & putant eandem marem, & foeminam esse.* Haec carptim ex Pandectis gustabamus, ea tamen uti indigesta, & inconcinna aliorum sano judicio submittimus.

K

2

CAR.

(1) *In Nerone cap. 12.*
 (2) *Lib. 3. Saturn. cap. 8.*

(2) *De Nerone.*

C A P. II.

*Scriptura. Decuma. Portorium
Pop. Rom. Vectigalia.*

M. Tullius Cicero ⁽¹⁾ diserte vectigalium genera, quibus tenebantur Romani homines, describit: *Ita, inquit, neque ex Portu, neque ex Decumis, neque ex Scriptura vectigal conservari potest. Pecora relinquuntur: Agricultura deseritur: Mercatorum navigatio conquiescit.* Decumam igitur, Portorium, & Scripturam fuisse ea tempestate vectigalia notum est. Decuma capiebatur ex agricultura, agrinamq; vectigales decimam Pop. Rom. pendebant; Sicuti olim Sicilia Horresu Populi Romani dicta, ubi Verres Praetura functus Insulam omnem expilavit.

(1) *Orat. pro l. Manil.*

vit. Scriptura, ut Cicero ait, ex pecoribus est, nam qui in publicis pascuis pecora pascebant, capitum numerum apud Publicanum profitebantur, tunc continuo in commentarium capita redigebat Publicanus, & certum aes pro capite exigebat; inde *Scriptuarius ager* ⁽¹⁾ publicus est, in quo, ut pecora pascantur, certa pecunia tribuitur, quoniam Publicanus init rationem cum pastore, & ex eo *Scriptura* appellatur; Plautus ⁽²⁾:

*Nam adversum legem a me ob meam
Scripturam pecudem accepit.*

*At fere idem, quod tu facis, faciunt
rem malegerentes,*

*Ubi non est Scripturam unde dent, im-
cusant Publicanos.*

Hinc sunt illa *Inscriptum*, & *Scriptuarius*; illud est pecus, quod non est pro-

(1) *Festus lib. 17.*
fores auscultato.

(2) *Truculent. Sc. ad*

professum, neque a Publicano in commentarium redactum. Varro ⁽¹⁾: *Ne, si inscriptum pecus paverint, Lege Censoria committant.* Lucillius:

Facit idem, quod illi, qui inscriptum ex Porta

Exportant clauculum, ne Portorium dent.

Scripturarius vero fuit ex numero Publicanorum; colligo ex eodem Lucilio:

Publicanus vero Asiae fiam, ut Scripturarius.

Tertium fuit Portorium, quod ex mercatura eliciebatur, puta si quid mercium importaretur, aut exportaretur, de qua re Cens. cognitionem habebant; ab hac tamen Portorii praestatione in Siciliae Portu immunes erant Domini, qui mancipia pro suo usu

(1) *De re rustic. lib. 2. cap. 1.*

usu importabant; Alphenus Jurisconsultus⁽¹⁾: *In lege Cenforia Portus Siciliae ita scriptum erat, servos, quas domum quis ducet suo usu, pro his Portorium ne dato.* Rem omnem hisce verbis venuste complectitur Tullius⁽²⁾: *Ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine possessionis, & multitudine earum rerum, quae exportantur.* Haec omnia Mancipes exigebant, Principes nimirum Publicanorum, qui quaestus sui causa, quando Decumas conducunt *Decumani*, cum Portum, aut Pascua publica *Portitores*, aut *Pecuarii* dicuntur, eorumque *Ratio Scriptura* appellatur.

CAP.

(1) L. 202. D. de verbor. signif. Orat. pro L. Manil.

(2) Ead.

C A P. III.

*Promulsidaria apud Pomponium
Jurisconsultum expen-
duntur.*

Pomponius ⁽³⁾ memoriae prodidit, vasis legatis, Scutellas, & Promulsidaria contineri, fuit tamen Promulsidaria, in quibus mulsum exhiberetur; promulsis ergo vice mulsi apponebatur convivis ad famem obsonandam, quales propemodum Artolagani, Oleae, Lucanicae. Promulsidem igitur sub initium gustabat is, qui primus in lecto accunbebat; Plautus ⁽²⁾:

*Da Puer ab summo, age tu inter-
ibi ab infimo*

Da suaviu[m]

Quo

(1) *Leti non sunt clavi, §. argento factio, D. de auro, & argento legat.* (2) *Afinaria.*

Quo loci minime reticendum censeo lectos Tricliniarios ad formam literae graecae, quae *Sigma* nominatur, confictos esse, hac specie C quamobrem non ultra convivas septem sigma capiebat. Martialis (1):

*Septem sigma capit, sex fumus,
adde Lupum.*

Mulfum autem ex vetere vino, & austero factum non implet stomachum, sed aviditatem cibi revocat, ut Plinius (2) monet, siquidem prisca primam sitim, nisi melle sedabant, quae potio vel confecta apponebatur, vel ejus loco vinum, & mel, non tamen mixta, ut convivae pro arbitrio ex iis mulfum temperarent; Horatius (3):

Aufidius forti miscebat mella Falerno.

Quod ideo observatum est, quoniam

L

va-

(1) *Lib. 10.*

(2) *Lib. 22. histor. natur. cap. 24.*

(3) *Lib. 2. Satyr. 4.*

vacuis venis, dulcem potionem absor-
bendam putabant. Promullis *Antecoe-*
na quoque dicta est, cujus mentio
apud Macrobijum ⁽¹⁾: *Ex indice Me-*
telli Pontificis coena haec fuit; an-
tecoenam echinos, ostreas crudas,
& quantum vellent. In coena sumi-
na, sinciput aprugnum, patinam pi-
scium. In lautioribus tamen
Tricliniis licuit convivis multum po-
scere, aliaque obsonia quot vellent, in
coenae praesertim *Rectae* exhibitio-
ne; *Quadram* ergo palam expetere
jus fuit, eamque non tantum stoma-
cho receptam, verum & mappa con-
ditam, domum adsportare; *Martia-*
lis ⁽²⁾;

Nihil est miserius, nec gulosius
Santra.

Rectam vocatus cum recurrit ad
coenam,

Quam

(1) *Lib. 3. Saturnal. cap. 13.* (2) *Lib. 7. Epigr. 20*

Quam tot diebus, noctibusque captavit.

Ter poscit apri glandulas, quater lumbum,

Nec erubescit pejerare de turdo.

Ubi recta coena est, in qua nihil desideratur; *Lucianus: καὶ ἄρα διενοήθημεν ἡμῖν τὸ ἐπιτελεῖς ἐνομιζόμενον εἶπεν.* Petronius (1) quoque Trimalchionis munificentiam commendans ait: *Feceratque potestatem clara voce, si quis nostrum iterum vellet impulsam sumere.*

L 2

CAR

(1) *Satyric. cap. 34.*

C A P. IV.

*Quoniam Supplicio veteres servorum
nequam, aut contumacem
affecerint?*

C Allistratus ⁽¹⁾ diferte scribit, Ser-
vos, qui Dominorum vitae fue-
runt insidiati, igni concremandos.
Durum sane Supplicium, quod inter
summa tormenta adnumerant Juris-
consulti ⁽²⁾, quo etiam in eos animad-
versum, qui Nili ⁽³⁾ Aggeres rumpete
non exhorruerint. Verum non uno
apud priscos supplicio in servitia fac-
vitum est; siquidem servis iniquis in-
terdum Pausicapen collo circumpo-
nebant, qua ori manus admovere pro-
hibebantur, ne farinam vorarent, dum
in opere pistrini laborarent; Pistrino
enim

(1) *L. Capitalium*, §. igni cremantur, *D. de poe-
nis*. (2) *Paulus lib. 5. sententiarum*. (3) *L. unie.
C. de Nili Aggeribus non rumpendis*.

enim detrudi infida mancipia fatis
compertum est, Terentius ⁽¹⁾ :

*Verberibus caesum te in pistrinum
Dave dedam usque ad necem.*

Tum post verbera, & cruciatus fame
primum vexabantur; Imperator An-
toninus ⁽²⁾ : *Sed Et*, inquit, *Domini-*
orum interest, ne auxilium contra
saevitiam, vel famem, vel intolerabi-
lem injuriam denegetur iis, qui juste
deprecantur. Deinde multiplici tor-
mentorum segete affligebantur; Plau-
tus ⁽³⁾ fere omnia enumerat.

Perfidiae laudes, gratiasque ba-
bemus merito magnas

Cum nostris sycophantiis, dolis,

Scapularum confidentia, virtute

ulmorum fressi

Ad-

(1) *In Andria, acta 1. Sc. 7.* (2) *Apud Jus-*
tinian. instit. lib. 1. tit. 8. (3) *In Asin. actu 3.*
Sc. 2.

Adversum stimulos, laminas, cru-

cesque, compedesque.

*Ne catenas, carceres, numellas,
pedicas: bojas,*

Tortoresque acerrimos.....

Et quidem servos torqueri non infrequens. Sit mihi omnium instar Tacitus ⁽¹⁾, qui, Pedanio Secundo Urbis Praefecto servorum conspiratione interfecto, dubitatum, inquit, an tota ejus familia, quae sub eodem tecto mansitaverat, torqueretur? Quamobrem C. Cassius sententiam rogatus; luculentam in Senatu orationem habuit, & obtinuit, ut tota familia tortura afficeretur, novissima orationis a Cassio habitae verba haec sunt: *At quidam insontes peribunt? Num* *Et fuso exercitu, cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenui non*
for-

(1) *Annal. lib. 14.*

fortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, utilitate publica, reperditur. AEquitatem tamen in servos adhibendam divinae, humanaeque leges praecipunt; in constitutionibus, quae Clementi Romano adscribuntur, lego: *ἐκ ἐπιτοκῆς δαδμου, ἢ κωδίου ἐν τωπία προυχῆς*. Jabet lex ⁽¹⁾ divina de servo haebraeo: *Non opprimes servum, non dominaberis ei dure*. Authore maxime dignum est illud ⁽²⁾ Apostoli dictum: *Domini, jus, & quod aequum est, servis praestate, gnari vobis quoque Dominum esse in coelo.*

CAP.

(1) *Deuteronom. 15.*(2) *Ad Colosenses. 4.*

C A P. V.

Ulpianus explicatur .

INquit Ulpianus ⁽¹⁾: *Et sane debet dispositos milites stationarios habere ad tuendam Popularem quietem, & ad referendum sibi quid ubi agatur. Clarum est stationarios milites fuisse, qui in stationibus essent dispositi; Fuere enim in foro Romano municipiorum stationes, quae & in castris erant, quarum prima, eo quod instructa ad subitas hostium incursiones, Principalis dicta est (haec fuit, quae Praetoria, & Quaestoria quoque appellatur). Altera ⁽²⁾ a tergo castrorum Decumana, quoniam ex ea desertores, & facinorosi, in quos militari jure animadvertendum erat, educebantur*

(1) *L. 1. D. de officio Praef. Urbi. decad. 5. Veget. de R. M. lib. 1. cap. 23.*

(2) *Liv.*

tur. Tertia principalis (nam duae fuerunt dextera, & sinistra) ex qua Imperatores, Ducesque, si quando opus esset, veluti ex postico opem laborantibus afferre, militesque educere, moris fuit. Quarta post Praetorium ⁽¹⁾ Quintana dicebatur, per eam namque Commaeus in castra convehi, indeque copia rerum utensilium, quae bello usui forent, importari, atque exportari consueta. Nequaquam tamen Ulpianum de his sive stationibus, sive stationariis sentire puto, sed verius Jurisconsultum intelligere pro iis militibus, qui in theatro, aut circo ludorum, spectaculorumque tempore agebant ad comprimendas populi turbellas, quod institutum fuit ab Imp. Tacitus ⁽²⁾: *Fine anni statio cohortis adfideri ludis solita dimovetur, quo ma-*

M jor

(1) *Festus lib. 15. & Livius decod. 4. lib. 1.*

(2) *Annal. lib. 13.*

ior species libertatis esset, utque miles theatri licentiae non permixtus incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis custodiis modestiam retineret. Et revera quis est tam lippus, qui hic de spectaculis sermonem haberi non animadvertat? Quodque ibi in Ulpiano (1) est: Popularium quietem, sciendum eo temporis Popularia dicta esse confessum theatralem populi, plebisve, ad equestrium discrimen. Septimius Florens Tertullianus (2): Vias enim vocant cardines balnearum per arabitum, & discrimen popularium per proclivum. Sic equestria (3) erant equitum confessus Seneca (4): Equestris omnium Equitum Romanorum sunt. Et Petronius (5): Ego, etiamsi ancilla sum, nunquam tamen, nisi in equestribus se-

(1) Ead. l. 1. D. de off. Praef. Urbi. (2) De Pal. lio. (3) Lips. de ambitib. cap. 14. (4) Lib. 7. de Benef. cap. 12. (5) Satyric. cap. 86.

sedeo. Neque deest Callistrati Jure-
 consulti ⁽¹⁾ testimonium: *Turbulentas*
adclamations popularium. Illud po-
 stemum in Ulpiano ⁽²⁾, *quid ubi aga-*
tur, valet pro, *quid ibi*, pro veteri
 ritu Florentinarum literas commu-
 tandi.

(1) *L. 28. D. de Pensis.* (2) *Eod. l. 1. de off.*
Praef. Urbi.

C A P. VI.

Jus Italicum. Dardanarii. *Saccularii.*

CUM primum Italiae solum immu-
 ne factum est, Provinciale tribu-
 tarium, nonnullae regiones jus Ita-
 licum impetrarunt, ut Coloniae, qua-
 rum plurimae enumerantur in *titulo*
de censibus. Tributorum alterum
 agris, alterum capitibus impositum,
 sed quibus a Principe capitis vectigal

M a re.

remittebatur, iisdem & agrorum remissum esse Imperator Titus interpretatus est. In eo titulo oensis Colonia Neapolis est, ut putat Hadrianus Turnebus⁽¹⁾. In Africa Carthago, Utica, Leptis magna a Divo Severo, & Antonino Juris Italici factae sunt; Non abs re, siquidem Severus cum & ipse Afer esset, his Africae civitatibus jus italicum elargiri minime omisit. Dardanarii⁽²⁾ sunt, qui fruges undique coeunt, & annonam vexant, dicti tamen videntur a Dardano quodam mago; Tertullianus: *Ut istis, inquit, tam vocabulis utar, quibus auctrix opinionum istarum magica sonat, ostentantes & Typhon, & Dardanus, & Damigeron, & Nectabis, & Berenice.* Ulpianus⁽³⁾ tamen Sacularios eos nominat, qui vetitas exercent

(1) *Adversar. lib. 9. cap. 15.* (2) *L. 6. de extraord. crimin.* (3) *L. 7. eod. titulo.*

cent artes, quique in sacculos ablata conjiciunt; Dicti autem sunt a sacculo, qui est numerorum repositorium; Catullus (1):

.....nam tui Catulli

Plenus sacculus est araneorum.

Et idem Ulpianus(2): *Si vero simul in sacculo solvit, nihil fecit accipientis.*

(1) Epigr. 13.

(2) L. sed & si quid, D. de usufr.

C A P. VII.

Locus apud Tullium lib. I. de legibus elucidatus.

HOris pomeridianis M. Tullium non fastidiose lectitabam, quando haec verba nactus sum; ait Cicero: *Ex hac autem non rerum, sed verborum discordia controversia nata est de finibus, in qua quoniam usucapionem*

nem XII. Tab. intra quinque pedes esse voluerunt depasci veterem possessionem ab hoc acuto homine non sinemus, nec Mamilia lege singuli, sed nos tres Arbitri fines regemus. Recte hic de lite finitum, eorumque usucapione, necnon lege Mamilia, & Arbitris super hac re dandis nonnulla scriptu digna conferuntur. Ait Cicero: *Controversia nata est de finibus*, nam & *loci* controversiam continet altercatio de finibus; De loco controversia est ultra quinque pedes, cum in confinio, vel agrorum medio quaeretur cujus esset portio aliqua territorii (& *Locus* hic non dicitur Fundus ex auctoritate Ulpiani⁽¹⁾) & tum Praetor cognoscebat, cum intervallum hoc usucapi posset. De finibus vero controversia erat intra quinque pedes, nam edi
cto

(1) *L. locus, D. de verbor. signif.*

cto XII. Tabb. cautum est, ut inter vicinorum praedia, constitutis finibus, quinque pedum spatium intercederet, qua ire agere utrique Domino jus esset; itaque ut circumverti aratrum, sulco facto, posset, hoc spatium usurpanti non posse sanxerunt Imppp. Valens⁽¹⁾, Theodosius, & Arcadius. Aggenus Urbicus⁽²⁾: *De fine enim lex Mamilia quinque pedum latitudinem perscribit, quoniam hanc latitudinē, vel iter ad culturas accedens occupat circumactus aratri, quod usurpanti non potest. Mamilia ergo lege quoties de quinque pedibus erat controversia, Mensor, sive Arbitrator dabatur, qui fines regeret; Neque tantum de fine, & loco, sed & de modo quaestiones fuerunt in agris divisis, & assignatis, cum in aere, seu forma agrorum modus*

(1) *L. quinque pedum, C. fin. regendor.*

(2) *De lege Mamilia.*

duis cuique militi adsignatus comprehenderetur, ut passim Jurisconsulti ⁽¹⁾ testantur.

(1) *L. qui Tabulam, D. ad l. Juliam Pecul. l. de modo, D. finiam regundor. & l. Lucius, D. de eversionibus.*

C A P. VII.

*Metatorium. Obnoxii. Asinus
Macbinarius.*

EX titulo ⁽¹⁾ de Metatoribusprehendimus Metatores esse, qui advenientibus hospitibus locum parant D. Cyprianus de Christo: *Metator quodammodo vester nunc quoque vos antecedit.* Theodoretus ⁽²⁾ commendat constantiam Ambrosii Episcopi Mediolanensis, qui Theodosium Imperatorem

(1) *Lib. 12. Cod.*

(2) *In 5. historia.*

peratorem Templi ingressu prohibuit, cui junctum quoque fuisse *metatorium*, quae subnectam, ostendunt:

ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἱεροῦς περιβόλους, κατατελαβεν, εἰς μὲν τὸν θεῖον ἐκ ἐσεληλυθε νεῶν, πρὸς δὲ τὸν ἀρχιερέα ᾠδαγενόμενος ἐν δὲ τῷ ἀσπασικῷ οἴκῳ οὗτος καθ᾽ ἑσπερινὸν ἐλιπάρει λυθῆναι τῶν δεσμῶν;

ideo autem in templis aderat metatorium, ut eo loci posset Populus consistere, antequam sacra peragerentur. *Obnoxii* sunt ii, a quibus tributa percipiebantur; in Codice Theodosiano ⁽¹⁾ legitur: *Viceni solidi per singulos equos, qui a Colonis, atque Obnoxiiis exiguntur.* Asinus machinarius est *Pistrinarius*, qui molam machina quadam involutam movet, & devolvit, quae & machina frumentaria dicitur *Jureconsulto*. Asina quoque molen-
dinaria visitur apud *Paulum* ⁽²⁾, non

N enim

(1) L. 1. C. de Eq. Coll.
nionis, C. de fund. instruct.

(2) Ead. l. quum la-

enim Jurisconsultorum tempestate ad-
inventae erant machinae, quae dela-
bentis aquae impetu rotantur.

C A P. I X.

*In lege cum vir, C. ad l. Juliam de
adulter. delibatio. Eumol-
pi Testamentum.*

Constantius, & Constans Impp.
constitutionem ediderunt contra
Puerarios, quae in Codice ita descri-
bitur: *Cum vir nubit in foemina vi-
ros paritura, quid cupiatur, ubi se-
xus perdidit locum, ubi scelus est id,
quod non proficit scire, ubi Venus mu-
tatur in alteram formam, ubi amor
quaeritur, nec videtur.* Emendo ex
Durant. Casellio primores illas voces
hoc pacto: *Cum vir nubit in foeminã
viris porrecturam quid cupiatur,
& verbum postremum sic: Ubi amor
quae-*

quaeritur, nec invenitur, Vincent. (1)

*Quaerit se natura, nec invenit,
omnibus ergo*

Scorta placent

Et Clemens Alexandrinus (2): πάντα μετακίνηθεν ἢ τριφοῖς, κατήσχευε τὸν ἀνθρώπον, ἀβροδίατος ἀερίεργια πάντα ζητεῖ, πάντα ἐπιχειρεῖ, βιάζεται πάντα, οὐδέ χεῖ τὴν φύσιν. ταῖς γυναῖκων οἱ ἄνδρες, πεπόντασιν, καὶ γυναῖκες ἀνδρὶς ἄλλοις οὐδέ φύσιν. Incidi aliquando in Eumolpi Testamentum his verbis conceptum (3): Omnes, qui in testamento meo, legata habent, praeter liberos meos, hac conditione percipient, quae dedi, si corpus meum in partes conciderint, & adstante Populo comederint. Faedum dictu, auditu insolens! Evolventi tamen antiquitatis

N 2 ru-

(1) *In Specul. doctrinal. lib. 4. cap. 120. tit. de natural. desider. secundum Philosophos.*

(2) *Paedagog. lib. 3. cap. 11.* (3) *Apud Petron. Satyric. cap. 101.*

rudera passim obvium fuit barbaros hominum quorundam mores perlegere, in quibus id quoque memini legisse, quemadmodum de Scythis, Scotisque tradit Divus Hieronymus⁽¹⁾, & Septimius Fl. Tertullianus⁽²⁾: *Ajunt, inquit, apud quosdam Scytharum gentiles defunctum quemque a suis comedi.* Neque desunt super hac re D. Johan. Chrysofomi⁽³⁾, & Eusebii⁽⁴⁾ testimonia.

CAP.

(1) *Contr. Jovinian. lib. 2.* (2) *In Apologético.* (3) *In D. Matth. homil. 10.* (4) *De præparat. Evangel. lib. 1. cap. 3.*

C A P. X.

*Val. Catulli versus de Rapphanitide
explicatus.*

CAtullus Aurelio⁽¹⁾ suum scortillum
commendans, ut & Aurelium ip-
sum a pueri contactu deterreret, haec
edicit :

*Quod si te mala mens, furorque
vecors*

*In tantam impulerit, scelestè, cul-
pam,*

*Ut nostrum insidiis caput laceffas,
At te tum miseri, malique fati,
Quem attractis pedibus, patente
porta*

*Percurrent r**h**apphanique, mugiles-
que.*

Quodnam ergo fuit id supplicium?

Cer.

(1) Epigr. 15.

Certe in moechos , & stupratores ;
 Athenis namque hujusmodi adulteri
 mugile plectebantur , sedes enim ca-
 lido cinere expilabatur , mugilesque
 praegrandes in podicem immitteban-
 tur , quod supplicium παρατιλμόν dixe-
 runt ; Juvenalis (1) ;

*quosdam moechos & mu-
 gilis intrat.*

Portam tamen Poeta vocat paretm
 cam, quam inter res serias nominari
 non decet. Author Priapejorum :

*Jam primum stator hic libidino-
 sus*

Alternis & eundo, & exeundo

Porta te faciet patentiorem.

In Attide alterum usurpatum inve-
 nio , moechos nempe raphanis per
 obscaena affici, quae multa dicebatur
~~per raphanis~~. Attractis quoque pedibus
 fuif-

(2) Satyr. 10.

fuisse, dum depilarentur, constat ⁽¹⁾,
nam quadrupedes statuebantur, & per
vim mugiles, raphanique in podi-
cem intrudebantur; Raphani in Ger-
mania ad infantium magnitudinem
excrefcere dicuntur.

NO-

(1) *Aristophan. in Nebulis.*

NOCTIUM ATELLANARUM.

LIBER IV.

C A P. I.

Praeconii formula ad Puerum deperditum lance, & licio perquirendum expenditur.

IN perquirendo Gnythone, quem Encolpius occupat, sollicitam Ascylti curam describit Petronius, itemque indagandi modum, quo utebatur Praeco una cum Ascylto ad Puerum deperditum repetendum: Ea sunt ferme verba ⁽¹⁾: *Intrat stabulum Praeco cum seruo publico, aliaque sane non modica frequentia, facemque*

(1) *Satyric cap. 57.*

que fumosam magis, quam lucidam
 quassans, haec proclamavit: Puer
 in balneo paullo ante aberravit, an-
 norum circa XVI. crispus, mollis, for-
 mosus, nomine Gnython; si quis eum
 reddere, aut commostrare voluerit,
 accipiet numos mille; Nec longe a
 Praecone Ascyntos stabat amictus di-
 scoloria veste, atque in lance argen-
 tea indicium, & fidem praeferebat.
 Ex his plane verbis rem amissam in-
 dagandi ritus ex Petronio elucescit;
 Prosequamur ergo singula: Praeco
 cum seruo publico intrat stabulum:
 ad perquirendum scilicet furtum,
 quod lance & licio dicebatur, quia
 qui (1) furtum ibat quaerere in domo
 aliena, licio succinctus intrabat, lan-
 cemque ante oculos habebat ob ma-
 trumfam. virginumque praesentiam;
 Plautus (2): O Cer-

(1) P. Pitbaeus advers. lib. 1. cap. 2. Brisson. an-
 tiquit. lib. 1. (2) In Mercatore.

*Certum est Praeconium jubere jam
quantum est conducier,*

*Quique illā investigent, qui inveniāt:
post ad Praetorem illico ibo, orabo.*

*Ut Conquisitores det mihi in vicis
omnibus.*

*Deinde Praeco haec proclamavit, est
genuina ratio fugitivos perquirendi;
Apollodorus⁽¹⁾, Ὀδυσσεύς, inquit, δὲ μινυ-
δόντα περὶ λυκομέδους ζητῶν, ἀχίλεια σάλπιγγι
χρησάμενος εὔρει paulo deinde: Puer
in balneo annorum XVI. Haec est
legitima Ephebi aetas: Josephus⁽²⁾
ait, Herodes baud judicavit forma,
aetate florentem Aristobulum, (erat
enim annorum sexdecim) & genere
praestantem mittere ad Antonium bo-
minem libidini deditum, & volupta-
tes inverecunde conquirentem. Pro-
sequitur Praeco, accipiet, ait, numos
mil-*

(1) *Lib. 3. de Deor. origin.
Judaic. lib. 15. cap. 2.*

(2) *Antiquit.*

mille, in praemium scilicet; Apulejus ⁽¹⁾: *Cedo praemium, mille, inquit numi deponentur tibi*. Non absimilis est pactio Veneris Cupidinem quaerentis apud Moschum:

- εἰ τις αἰ τριόδοικε πλανώμενον εἶδεν Ἐρωτα
(δραπετίδας ἐμὸς ἔστιν) ὁ μανυτὰς γέρας ἔξει.

Quid tamen sibi vult vestis illa discoloria Ascylti? Ea quidem utebantur, qui quicquam publica autoritate patraturi erant ex constitutione Codicis ⁽²⁾ Theodosiani. Ascyltos habebat quoque in lance argentea *indicium*, & *fidem*; indicium praeferebat Ascyltos, pecuniam scilicet, quam daturus erat ei, qui sibi erronem puerum indicaret; Ulpianus ⁽³⁾: *Si tibi indicium dedero, ut fugitivum meum indices, vel furem rerum mearum, non poterit repeti quod datum est.*

O 2 CAP.

(1) *Metamorph. lib. 2.*
quo intra Urbem uti oporteat.
D. de cond. ob turpem causam.

(2) *Tit. de habitu,*
(3) *L. 4. §. ult.*

C A P. II.

*In Adulteros animadversio olim
non infrequens .*

• **P**lautus ⁽¹⁾ hunc versiculum exponit :

*Facio , quod manifesti Moechi non
solent*

Refero vasa salva .

Quodnam vasorum genus istuc ? Ad hoc advertisse fas sit , saepius Moechis virilia amputari contigisse , quum forte a viris in venereo furto deprehenderentur , & praesertim si libertam quis violasset , quod Romanis fuit familiare , Bibienus ⁽²⁾ enim Carbonem in adulterio deprehensum acriter castrasse fertur ; vasa tamen pro virilibus aliquando usurpari auctor est

(1) *In Poenalo .*

(2) *Val. Max. lib. 6. cap. 1.*

est Lampridius ⁽¹⁾: *Romae*, ait, *nil aliud egit, nisi ut emissarios haberet, qui ei bene vasatos perquirerent; lavacrum siquidem confecerat Heliogabalus, ut inibi inguinum pondus, fascinique laciniam sese lavantium cognosceret; in Phallicis quoque scriptum invenio:*

*Hic legimus Circen, Atlantiaden-
que Calypso*

*Grandia Dulichii vasa tulisse
viri.*

Vasculum quoque inde est derivatum pro tenui verpula: In re obscoena non deest Petronius ⁽²⁾: *Mox manum demisit in sinum, & protracto Vasculo tam rudi, hoc, inquit, belle cras in promulsive libidinis nostrae militabit, hodie enim post asellum diaria non sumo.*

CAP.

(1) In *Heliogabalo*.

(2) *Satyric. cap. 24.*

C A P. III.

*Lictorum munus, quotve ex his
quemlibet ex Magistratu
praeire soliti?*

S Ciscitabatur aliquando vir non
perfunctorie eruditus, & literas
veteres bene doctus, quid sibi vellet
Horatianum ⁽¹⁾ illud:

..... *neque Consularis
Summovet Lictor miseros tumul-
tus.*

Mentis

Quonam sensu lictorem summovere
dixerit Poeta: cui ego translatum id
esse respondi a lictorum munere, qui
olim, & hodie ante Magistratus ince-
dunt cum honoris gratia, tum ad tur-
bam Populi summovendam; Seneca ⁽²⁾:

Ma-

(1) *Lib. 2. Ode 16.*
farum.

(2) *Lib. 5. controver-*

Majestatem laesam dixissem, si ex-
eanti tibi licitor a conspectu non sur-
movisset meretricem; Poeta vero in-
 dicat homines honoribus non fieri
 beatiore; nam utut licitor turbam
 summoveat, animi tamen perturba-
 tiones, mentisque tumultus arcere
 non potest. Sed quoniam in licitores
 incidimus, libeat de his nonnulla me-
 minisse; Romulus⁽¹⁾ primum Urbe
 potitus praeter fellam curulem, tra-
 beamque, quibus se augustiorem red-
 diderat, duodecim quoque licitores,
 qui fasces, securesque tamquam ma-
 jestatis insignia anteferrent, protulit.
 Sed non licitores modo Regem praei-
 re, sed & apparitores consuevere. Hi
 enim Regales Ministri⁽²⁾ lateri adsta-
 bant, ut si quando opus foret, ad im-
 perium, nutumque praesto semper fo-
 rent.

(1) *Liv. Dec. 1. lib. 1.*
Verrem.

(2) *Cic. act. 5. in*

rent. Fuere quoque viatores, qui quando Senatus, aut Comitia essent cogenda, ex Agris Senatores evocabant. Ea enim tempestate ⁽¹⁾ Proceres civitatis in agris morabantur, & cum publicum consilium fieri opus esset, a villis in Senatum acciebantur a viatoribus. Lic̄toris proprietatem a ligando dictam vetustas censuit, hi enim antiquitus carnificum officioungebantur; nam Romae primitus carnifices nulli, ideo lic̄tor haec munera obibat; Livius ⁽²⁾ ait: *Missi lic̄tores ad sumendum supplicium, nudatos virgis caedunt, securique feriunt;* & Cicero ⁽³⁾: *I Lic̄tor, colliga manus, infelici arbori suspendito*: Lic̄torum munera tria praecipua; *Submotio, Animadversio, Praeitio*. Submovere proprium lic̄torum, idque fiebat cum

(1) Colum. de re rust. in praefat. lib. 2.

(2) Decad. 1. lib. 2.

(3) Pro Rabir. Postb.

qui anteibat reliquos, *Primus* vocabatur, ubi fuit observatio cauta, ut nequis Consulem inter, & Lictorem intercederet, quod tamen Consulis filio, lege Romuli ⁽¹⁾ inductum est. Insignia quoque lictores praetulerunt, quae fuere fasces, secures, virgae. Fasces erant bacilli ex betula ⁽²⁾ arbore simul colligati. Alterum insigne virgae duplici usui destinatae & ad submovendum, & ad januam tangendam, nam quotiens Magistratus alicujus domum adibat, lictor praecedens virga fores pulsabat; Plinius ⁽³⁾: *Gn. Pompejus, confecto Mitridatico bello, intraturus Possidoni sapientiae professione clari domum, fores percussit de more a lictore vetuit, & fasces lictorios januae submisit is, cui se Oriens, Occidensque submiserat. Tertium secur-*
res,

(1) Dionys. Historicus. lib. 2. (2) Plinius
lib. 16. cap. 18. (3) Lib. 7. cap. 30.

res, hae abjectae post Reges exactos; Haec tamen insignia iis praeferebantur Magistratibus, a quibus ad tribunal majus nulla erat provocatio, ut Dictatori, & Decemviris. Minime tamen praetereundum censeo exemplar Campanae superbiae apud Petronium, ubi gloriosus ille Trimalchio, quod Sexvir augustalis esset (qui ordo ex Magistratibus municipalibus fuit), non nisi fasces sibi poni jussit, & quidem securibus junctos, cum Sexviro⁽¹⁾ ne fasces quidem, sed nudas virgas, aut bacillos gestare jus esset; ideo Adolescens, qui adstabat, hoc spectaculum tamquam insolens, & abs re mirabatur; Ascylti⁽²⁾ verba haec sunt: *Et quod praecipue miratus sum in postibus triclinii fasces erant cum securibus fixi, quorum imam partem,*

P 2 qua-

(1) Cic. in Rullum. (2) Satyric. cap. 30.

quasi Embolum navis aeneum finiebat, in qua erat scriptum : G. POMPEJO. TRIMALCHIONI. VI. VIRO. AUGUSTALI. Numerus cuique Magistratui praeferrī solitus hic fuit : Dictatori ⁽¹⁾ pro summo ejus imperio, & majestate quatuor, & viginti lictores cum fascibus, & securibus dabantur, Viatores quoque, & Apparitores. Consulibus vero singulis duodecim in urbe lictores, cum fascibus tantum, nam foris, aut in decreta Provincia fasces cum securibus, Viatores, Apparitoresque concedebantur. Praetori vero in urbe sex apparebant, & si foras cum securibus incessisse Praetorem quoque compertum sit, sicut Paulum Aemylium ⁽²⁾, qui duodecim secures in Provincia praetulit. Tribunis, & Aedilibus ⁽³⁾ Viatores tantum mittebantur,

(1) *Appian. lib. 1. de bello civili.* (2) *Plutarch. in ejus vita.* (3) *A Gell. lib. 13. cap. 12.*

tur, sicut Vestalibus unus lictor ex statuto Triumvirorum, ut Dio ⁽¹⁾ proditum reliquit.

(1) *Lib. 56.*

C A P. IV.

*Quaenam poena in Mastupratores
sit constituta?*

E Legantissimi sunt versus illi, quos Cynaedus ille pantomimus apud Petronium ⁽¹⁾ recitat; Hi sane sunt:

*Huc buc convenite; nunc Spatalo-
cynaedi*

*Pede tendite, cursum addite, con-
volute planta*

*Femore facili, clune agili, manu
procaces.*

In-

(1) *Satyric. cap. 33.*

Indubie *manu procaces* intelligit viros perditæ prorsus luxuriæ, quos *λεσβιαζοντες*, & Mastupratores vocant, de quibus passim Catullus, Martialis, & quisquis is est Priapejorum Author. Belle Martialis (1) ludit in Ponticum Mastupratorem, exemplo Horatii, qui tres natos una vice progenuit, & Martis, qui duos, ubi in calce concludit:

Ipsam crede tibi naturam dicere rerum

Istud quod digitis, Pontice, perdis homo est.

Apostolus (2) hos molles vocat, ubi molles Syrus Paraphraustes, interprete Emanuele Tremellio, vertit Corruptores sui ipsorum. Hoc flagitium teterimum, & nefandissimum est, teste vel ipso Priapo (3):

Na-

(1) *Lib.9. Epigr.41.*

(2) *1. Ad Corinth.*

(3) *In Priapejis.*

*Najadas antiqui , Dryadasque
babuere Priapi ,*

*Et quo tenta Dei vena subiret ,
erat*

*Nunc adeo nihil est , adeo mea ple-
na libido ,*

*Ut Nymphas omnes interiisse
putem .*

*Turpe quidem factu , sed ne tenti-
gine rumpar*

*Falce manæ posita , fiet amica
manus :*

Juriconsulti poenam huic sceleri mi-
nime siliere. Aretimus ⁽¹⁾ siquidem ar-
bitratur, eum, qui manu scelestâ fallit,
capite plectendum, cui adstipulatur
M. Antonius Delrius; ⁽²⁾ At Johannes
Jerson ait, leges publicam poenam
ignis infligere. Mitio rem tamen con-
tra hos latam legem invenio, quam re-
fert

(1) *Tract. de Malef. cap. de adulteris, num. 53.*

(2) *In Miscell. ad Lucum vin, C. ad Jul. de adul.*

fert Jodoc. Damhouderius V.C. Caroli V. Caesaris invictissimi a Consiliis: *Primam*, inquit, *speciem Sodomiticā committunt quicumque secum venerea secreto exercent. Hos itaque Mastupratores damnant propter faedam enormitatem aut exilio, aut alia poena extraordinaria. Haec Dambouderius*. Labis tamen hujus originem Lesbios invexisse traditum est, qui prae omnibus turpissima Venere inquinari dicti sunt; Neque apud eos intactum quicquam, aut incontaminatum erat, adeo ut ne caput quidem a Venere arcerent. Apud Aristophanis ⁽¹⁾ interpretem haec verba leguntur: Μέλλεσαν ἰδὴ λεσβίειν πᾶς ἑμπύτας. quod Heraclides ⁽²⁾ jam pridem docuerat.

CAP.

(1) *In Vespis*; (2) *In Troilo*.

C A P. V.

*Vinum doliare. Diffusum. Vinalia.
Ampborae titulis, notisque
signatae.*

VInum, quod Ulpianus ⁽¹⁾ censet doliare dictum ex eo, quia in dolio conditum, ad vini pendentis discrimen, uvas scilicet: quas vinum quoque vocitari Plautus ⁽²⁾ author est:

*Tum vinum priusquam coactum
est, pendet putridum.*

Proculus ⁽³⁾ contra ait dici ad vini dif-
fusi discerniculum his verbis: *Et si do-
lia in vasis vinariis non sunt: Ta-
men non concederem Trebatio, quod*

Q in

(1) L. i. §. doliare, D. de peric. & commodo rei
venditae.

(2) Trinummo Sc. minus quindecim
dies.

(3) L. vinum, §. ego, D. de tritico, vino,
& oleo legato.

in doliis esset, id est, quod in vasis non esset, legatum, illud verum esse puto, cui vinum legatum cum vasis erit, ei amphoras, & cados, in quibus vina diffusa servamus, legatos esse. Itaque doliare vinum novum est; Plutarchus: τὸν δὲ ἀνδοσμίαν ἀποσάμενοι τῶτονι, καὶ ὑμερῖδην, ἀγριώτερον πίνομεν ἐκ πιδοῦ κωρώπων χορῶν παραδομένου; id est, veteri, & miti vino rejecto, durum, & immitte de dolio bibimus culicum turba perstrepens. Vinum tamen diffusum est, quod in amphoras, & cados apothecarum ad asservandum fustum est; Plinius⁽¹⁾: Apothecas fuisse, & diffundi solita vina anno DC. XXXIII. urbs apparet, indubitato Opimiani vini argumento. Juvenal⁽²⁾:

Ipse capillato diffusum Consule potat.

Ideo

(1) Lib. 14. cap. 14.

(2) Satyr. 5.

Ideo doliare minoris erat pretii . At dum in vindemialibus versamur , vinalia quoque apponere non pigebit ; Quae duplicia fuere , altera gustationi vinorū destinata ⁽¹⁾ duodecimo Kalendas martias cum vina ad claritatem devenerunt , quo die Jovi novum vinum libare moris erat . Altera quibus Flamen dialis , maturis jam uvis , vindemiam auspicando , vini legendi , vindemiamque celebrandi diem dicebat ; Fuitque aeterna observatio , ut vetus vinum numquam gustaretur , nisi Flamen Martialis potestatem faceret pro veteri vino libando medicaminis causa , hoc edicto ⁽²⁾ : NOVUM VETUS VINUM BIBO . NOVO VETERI VINO MORBO MEDEOR . Fuere insuper amphoris , cadisque , quibus vinum includebatur , signaturae quaedam , & tituli ⁽³⁾ , qui

Q 2

vi-

(1) *Plin. lib. 18. cap. 29.* (2) *Festus Pomp. lib. 10.* (3) *Brodæus miscell. lib. 1. cap. 3.*

vini aetatem, puta quibus Cons. collectum foret, cujusve notae esset, indicabant; Juvenalis⁽¹⁾:

*Cras bibet Albanis aliquid de
montibus, aut de
Setinis, cujus Patriam, titulum
que senectus
Delevit, multa veteris fuligine
testae.*

Quamobrem cum Opimii Consulatu vini optimi copia provenerit, omne vinum hujus Consulis cognomento ornabatur; Petronius⁽²⁾: *Statim allatae sunt amphorae vitreae diligenter gypsatae cum hoc titulo: FALERNUM. OPIMIANUM. ANNORUM. GENTUM;* Plinius⁽³⁾: *Anno, inquit, fuit omnium generum bonitas L. Opimio Cos. cum C. Gracchus Trib. plebem seditionibus agitando interemptus, ea caeli tem-*
peries,

(1) Satyr. 3.

(2) Satyric. cap. 34.

(3) Lib. 14. cap. 4.

peries fulsit, quam cocturam vocant, solis opere, natali urbis DC. XXXIII. durantque adbuc. vina ducentis fere annis, jam in speciem redacta mellis asperi, &c.

C A P. VI.

Census lustralis. Dies lustricus.

IN aureis illis Ulpiani fragmentis, vetustatis monumenta selectiora reservantur: Quaedam ex his carpemus hodie: *Censu*, inquit Ulpianus⁽¹⁾, *manumittebantur olim, qui lustrali censu Romae, jussu Dominorum inter cives Romanos censum profitebantur.* Recte ait *lustrali censu*, hic enim non idem census ac *Equester*, & *Senatorius*, & is, qui in *Provinciis* agebatur. *Cens. etenim singulis peractis*

(1) *Tit. i. de libertis.*

actis quinquenniis urbem Sue ⁽¹⁾,
 Ove, & Tauro, aut Verre Tauro,
 & Ariete lustrabant, qui circumduce-
 bantur per civitatem, haec & festa
Solitaurlia vocabantur: In quibus
 etiam observatum fuit, ut mense ⁽²⁾
 Februario, quo urbs lustrabatur, Fe-
 bruo, qui lustrationis Deus habeba-
 tur, in primis sacra faceret: Mox cen-
 sor in magna ordinum frequentia
 Deos imperii Praesides solennibus,
 conceptisque precibus invocaret, ut
 Res Romanorum, Urbem, Tempia,
 Fines, & reliqua omnia servarent: ubi
 animadvertendum, tunc quem cen-
 sum esse dici, cum multam pecuniam,
 & ultra centum millia nummum in
 possessione haberet; Atheniensibus
 vero maximus Censur ⁽³⁾ fuit quin-
 gentorum modiorum. At quamobrem
 li-

(1) *Ascon. Paed. 1. in Verr.* (2) *Ovid. lib. 2. fastor. & Censorin. de die natal. cap. 18.*

(3) *Plutarch. in Aristide.*

liberi post nonum diem , quam nati sunt parentibus adjiciunt decimam? Equidem existimandum , quod ut Romani cives , jam nomine donati sint. Nam olim maribus nono ⁽¹⁾ die postquam in lucem editi fuerant , facminis vero octavo , nonnumquā septimo nomen imponebant , qui *dies lustricus* nuncupabatur. Quod Aristotelis ⁽²⁾ auctoritate factitatū est , qui infantes ante septimum diem pluribus casibus , ~~infortunijque obnoxios~~ esse prodidit.

CAP.

(1) *Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 16.*

(2) *Lib. 7. de naturā animal.*

C A P. VII.

*Solvere Zonam. Zona, & Palla
apud Ulpianum.*

Zona est inter muliebria vestimenta, ut ait Jurisconsultus ⁽¹⁾, quae puellarum ventrem amiciebant. Martialis ⁽²⁾ :

*Larga satis nunc sum, dulci sed
pondere venter
Si tumeat, fiam tunc tibi Zo-
na brevis.*

Zonam solvere est aliud Graecis, aliud Latinis. Apud illos Zona solvebatur faemellis, quae primum enitebantur; apud hos, iis, quae primum viro nubebant; Apollonius Rhod ⁽³⁾ :

..... ὦ ἐπὶ μίτρα
μίτραν πρώτην ἔλασα, καὶ ὕσατον :

Ubi

(1) *L. vestis, §. muliebria, D. de aur. & arg. legato.*
(2) *Lemm. 149. Zona.* (3) *Lib. 1.*

Ubi Scholiastes scribit Primiparas mulieres deposuisse Zonas ob partum solutas ad Dianae templum ; Conflatum lana ovilla erat id cingulum, quo praecingebantur puellae , ideoque in plures glomos erat involutum , ut sicuti lana illa ope glomi conjuncta manet , sic conjux alteri conjugii conjunctus , vinculusque esset nodo Herculano victo , & vir solveret boni omnis gratia, ut felix esset, in liberis procreandis ut Hercules, qui LXX. filios procreavit. Zona fuit quoque Mercatoribus familiaris ad pecuniam referendam ; Plautus ⁽²⁾ :

*Ut & tunicam , atque zonam ,
Et cblamydem affert , & causiam ;
Quasi sit peregrinus , ubi est quod
tu das ?*

Solve zonas

R

Et

(1) Mercatore :

Et hujus quoque mentio est apud Ulpianum ⁽¹⁾. Palla, & stola matronarum fuere vestimenta, ita matrumfam. usui parata, ut eas adhibere viri non sine reprehensione possent. Hinc Senatus Romanus ⁽²⁾ pallam pictam cum amiculo purpureo dono misit Reginae Cleopatrae. Stola fuit talare vestimentum, cujus extremam partem ambibat instita, quae erat limbus quidam. Palla quoque Citharaedos usos ⁽³⁾ legimus:

*Post hunc personae, pallaeque re-
pctor honestae
Aeschylus*

CAP.

(1) L. 6. D. de bon. damnat.
lib. 3.

(3) Hor. in arte.

(2) Liv. 3. dec.

C A P. VIII.

*An partus decimo, undecimove mense
editus haeres esse possit?*

M Arc. Terent. Varronis Satyra est, quae inscribitur *Testamentum*, ubi haec verba leguntur : *Si quis mihi filius unus, pluresve in decem mensibus gignuntur, ii, si erunt ὄνοι λυράς, exhaeredes sunt; Quod si quis undecimo mense ^{ἢ Ἀρκαδίῃ} natus est, Accio idem quod Titio jus esto apud me;* In verbis hisce plura sunt animadvertenda, & primum per Saturnam monuerim ὄνους λυράς esse indociles bonarum artium, atque ob imperitiam intractabiles; illud, *idem Accio, quod Titio*, videtur indicare pari Jure esse in successione tum natos decimo, tum mense undecimo. Sed rem ipsam e vestigio prosequamur. Mens

R 2 M. Var.

M. Varronis ea fuisse videtur, ut putaret partum non tantum decimo, sed & undecimo mense edi potuisse: Decimo posse edi testis est Plautus ⁽¹⁾:

..... *Tum illa, quam compresserat*

Decimo post mense hic peperit filiam.

Et sane hodie verum puerperii tempus novem mensium non est, sed decem affectorum mensium, non confectorum, quod Decemviri non ignorarunt: ea sunt verba XII. Tabb. *Ut si qua mulier post viri mortem, in decem mensibus proximis pareret, qui quaeve ex ea nasceretur, suus, suave in viri familia beres esset;* Et inde legibus ⁽²⁾ cautum invenimus, ut mulieres virorum mortem decem mensibus lugerent. Eadem sententia est

(1) *In Cistellaria. nuptiis.*

(2) *L. 2. C. de secund.*

est in lege *Gallus* ⁽¹⁾, ubi sic legitur :
*Si quis mihi nepos post mortem meam
in decem mensibus proximis natus
erit* In undecimo tamen mense
aliquem esse natum, infandum non
est, siquidem *Gellius* ⁽²⁾ narrat se Ro-
mæ novisse foeminam bonis, atque
honestis moribus, non ambigua pudici-
tia, quæ undecimo mense, post ma-
riti mortem peperit. Quod & *D. Adri-
anus* sanxit, posse scilicet mulierem un-
decimo mense parere, quod ipse, causa
cognita, jussisse refert, requisitis libro-
rum Philosophicorum, Medicorum-
que monumentis. Annum quoque
puerperio fore tempus nonnulli arbi-
trati sunt, ut *Homerus*, apud quem
Neptunus Nympham ⁽³⁾ a se recens
compressam sic alloquitur :

χαί.

(1) *D. de liberis, & posth. Atticar. cap. 16.* (2) *Lib. 3. noct. 1.* (3) *In Odys.*

χαῖρε νῦμ φιλότῃτι ποριπλόμενε δι' ἐν' αὐτῷ
 τέλεισ ἀγλαὰ τέκνα, ἔπει δ' αὖ ἀποφύλασσε
 Ἀθανάτων

Qui versus sic latine sonant :

*Nunc gaude dilecta, at cum se
 evoluerit annus*

*Illustres (neque enim divina cubi-
 lia vana)*

Natos nixa dabis

At, ni fallor, annum Homerus intel-
 ligit non XII. sed X. mensium, qua-
 lem praesertim Aeoles numerabant ;
 AEolem tamen Homerum fuisse, ne-
 mo inficias iverit, qui illum smyr-
 neum, aut cumeum fuisse contendet,
 quot etiam mensibus annum instituit
 Romulus (1),

CAP.

(1) *Macrob. lib. i. Saturn. cap. 12.*

C A P. IX.

*Panis Gradilis. Locus de Toga
apud Paulum.*

IN Theodosiano Codice ⁽¹⁾ *Panis Gradilis* mentionem habemus, in quo explicando plerique dissentiunt; Sunt qui putant hunc panem esse, qui in Gradili templo Genii publice viritim dividebatur; Marcellinus ⁽²⁾: *Namque Kalendis, ipsi Januariis, ascendente eo Gradile templum ejus...* Sed futilem suspicor hanc interpretationem. Qui rectius sentiunt, Gradilem Panem fuisse inquit ⁽³⁾, qui in Gradibus distribuebatur.

*Omnis, qui celsa scandit coenacula
vulgus*

Qui-

(1) *Lib. 4. tit. 17. de Annonis civicis, & Panis Gradili.* (2) *Lib. 13.* (3) *Prudent. lib. 1. contr. Symmach.*

Quique terit Silicem variis discursibus atram,

Et quem Panis alit gradibus dispensus ab altis.

Ubi vides in tres notas descriptam plebeculam, quod in alto habitaret, quod pedibus incederet, non autem lectica, quod publico pane Gradili aleteretur; idem:

Quae Regio gradibus vacuis jejunia dira

Sustinet.....

Erecti fuere gradus ad hanc divisionem, nam in altiori loco, atque edito, esse opus fuit distributores, ut semoti essent ab ingruente turba. Sed aliquantulum apud Paulum ⁽¹⁾ moremur, ait is: *Filiusfam. togam emit: mortuo deinde eo pater ignorans & putans suam esse, dedicavit eam in funus ejus;*

(1) *L. 14. D. de in rem verso.*

ejus ; de ritu Italorum haec dicit Jurisconsultus, quibus mortuis in usu toga, & nonnisi candida; Apulejus ⁽¹⁾: *Togam ait quoque parari & voto, & funeri*; Juvenal:

Pars magna Italiae, si verum admittimus, in qua

Nemo togam sumit, nisi mortuus.

(1) *Lib. 1. Floridor.*

C A P. X.

Quid Hama, quid Sipho ad incendia extinguenda apud Paulum?

A Pud Paulum ⁽¹⁾ ita legitur: *Sciendum est autem Praefectum vigillum per noctem totam vigilare debere, & observare calceatum cum Hamis, & Dolabris, ut curam adhibeat,*

S om-

(1) *U. nam salutem, §. sciendum, D. de off. Praef. Vigilam.*

omnes inquilinos admonere, ne per negligentiam aliquam incendii casus oriatur. Hamae sunt, non Hami, ut quidam falso putant, quas vasa aquaria esse formae rotundioris arbitror, ad ignem extinguendum idonea; Plinius⁽¹⁾ ita scribit: Cum diversam partem Provinciae circumirem, Nicodemiae vastissimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quamquam via interjacente, Gerusiam, & Isson absorpsit. Est autem latius sparsum primo violentia venti, deinde inertia hominum; & alioqui nullus in publico usquam Sipho, nulla Hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda. Cato⁽²⁾ quoque Hamas habet inter vasa, ubi monens quemadmodum utensilia ad rem rusticam.

(1) *Lib. 10. epist. 14.*(2) *De re rust. cap. 135.*

sticam, & ubi sunt emenda: *Hamae*, inquit, *urnae oleariae, urcei aquarii, urnae vinariae, alia vasa abena Capuae, Nolae Fiscinae campanicae, bae Hamae utiles sunt.* Et⁽¹⁾ Jurisconsultus: *Siphones, Perticae, Spongiae, & Hamae.* Siphones quoque ad aquam altius attollendam pro incendiis paratos invenio, ut ex praefatis Plinii verbis, qui, Siphones in ipsa aedium fastigia aquam ejaculare tradit; Author Hesychius: *σίφων ὄργανον τὸ εἰς πρόθεσιν ἰδμάτων ἐν τοῖς ἔμπροσθις.* Jus autem contra incendiarios ad Praefectum Vigilum deferebatur; Paulus⁽²⁾: *Cognoscit Praefectus Vigilum de incendiariis, effraCTORibus, furibus.....* At cum plura Romae incendia quotidie exorirentur, Augustus Octavius⁽³⁾ septem cohortes instituit, ut unaquae.

S 2 que

(1) In l. *quæstum*, §. *acetum*, D. de *fund. instr. vel instr. legat.* - (2) L. 3. §. *cognoscit*, D. offic. *Praef. Vigil.* (3) *Suet. in ejus vita*, cap. 30.

que duas urbis Regiones tueretur ;
 quae omnes ex libertinis conflaban-
 tur, quorum qui sex annos Romae in-
 ter Vigiles militiam exercuerat , jus
 Quiritium comparabat ex lege⁽¹⁾ Visel-
 lia . Illud non omiserim , quod ait Ju-
 risconsultus : *Debere scilicet Vigi-
 lum Praefectum errare cum Dola-
 bris* ; has existimen usui fuisse ad di-
 ruendas aedes , ut ruina aliquarum
 incendium reprimeretur . Sic festive
 Catilina apud Sallustium ⁽²⁾ minita-
 tur se *incendium sua ruina extinctu-
 rum*, ad hanc forte consuetudinem re-
 spiciens hominum, qui dolabris demo-
 liendo muros , aedificiaque ita sistunt
 incendium, ne longius evagetur.

NO-

(1) *Strabo lib. 5.*(2) *In Bello Catilinario.*

NOCTIUM ATELLANARUM.

LIBER V.

CAP. I.

*Lex Barbarius de officio Praetoris
ab origine indicata.*

*Arbarius Philippus, ex
Ulpiano, cum servus
fugitivus esset, Romae
Praetor designatus est,
sed nihil ei servitutem
obstitisse ait Pomponius, quasi Prae-
tor non fuerit, atqui vera etiam Prae-
tura eum functum. Haec Ulpianus ;
At si rem paulo impensius perpendas,
Philippus iste fuit ex sodalibus, &
compotoribus Antonii Triumviri !
Suidas rem omnem exponit, his ver-
bis :*

Bis: Βάρβαρις Φιλππός ούτος ἐπὶ τῶν τριῶν γυ-
 ράνων ἤρχε. Θεραψ δὲ ἦν τὸν τροπὸν, καὶ πολαικός,
 καὶ μάντις, καὶ τῷ περὶ Ἀντώνιον Δίασφ κατεί-
 λεκτο, καὶ τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν ἤρχε τὴν ἐκείνου
 χάριν. τῆτον τε οὖν τῆς τότε σοβαρόν, καὶ πορφυροῦν
 τῇ τιμῇ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, τῇ ρωμαίων ὑψηλὸν δια-
 γοντα, καὶ δικάζοντα ὁ δεσπότης ανεγώρισεν ελθῶν
 πρότερον μὴ ἀπεδράντα, ἐν ἐκείνῳ δὲ οὖν κατὰ
 πομπεύοντά. ἀδρόν, καὶ κυδραύμενον, καὶ σὺν τῇ
 ἀρχῇ θρυπτόμενον; καὶ προσελθὼν ἠσυχῇ κατοπι-
 νοματίου λαβόμενος, καὶ εἶπε, τὸ ἔσομα προ-
 δεῖς τὸ ἀρχαῖον, τε καὶ δούλον. καὶ ἐκείνος ἐκπλήτ-
 πται ραδίως τὸν δεσπότην γνωρίσας, καὶ δεῖται
 σιωπᾶν. καὶ εἰς τὰ οἰκεία ἄγει, καὶ καταβαλὼν
 πᾶμπλευσα, εἶτα μὴ πρὸ ἑαυτοῦ ἐλυσάτο, καὶ αἰδοῖ
 Ἀστωνίου τῇ κληῖδι τῆδε σιγῇ καπεχῶσα ἀργυ-
 ρώνυτος. ἔκρινε δὲ, καὶ ταύτην τῆς τύχης μὴ
 σιγηῖσαι τὴν παιδίαν. Cum igitur Philip-
 pus fugitivus magna amplitudine in
 foro Romano jus diceret, tradunt fuis-
 se a suo Hero cognitum, & tanquam
 fugitivum togae lacinia prehensum,

in-

injectamque in eum Domini manum ad mancipium vindicandum; At Philippus Dominum precibus obtestatus, silentium impetravit, deinde domo receptus ingenti auri copia, libertatem ab Hero deprecatus est. Itaque procurato silentio res omnis, periculumque conquievit.

C A P. II.

Deprecator pro crimine servi. Munuscula quibus a Clientibus Advocati in Natalitius donabantur apud Petronium.

ET si castimoniam, rectosque mores nonnumquam cotidiana sermonis obscaenitate inficiat lectio Petroniana, tamen adeo munditiis, & prischorum rituum mentione scatet ejus satyricon, ut unumquemque etiam

etiam bene inoratum ad legendum al-
 liciat. Placet hodie, quaedam ex illo
 a jure nostro non abhorrentia decer-
 pere; Ait ipse ⁽¹⁾: *Ceterum ut movi-
 mus dextros pedes, servus nobis di-
 spoliatus procubuit ante pedes, &
 rogare cepit, ut se poenae eriperemus,
 nec magnum esse peccatum suum, pro-
 pter quod periclitaretur: subducta si-
 bi vestimenta dispensatoris in bal-
 neo, quae vix fuissent X. H.S. Retu-
 limus ergo dextros pedes, dispensato-
 remque in Praetorio aureos nume-
 rantem deprecari sumus, servo re-
 mitteret poenam; Superbus ille sustu-
 lit vultum, & non tam jactura me
 movet, quam negligentia nequissimi
 servi: vestimenta accubitoria perdi-
 dit, quae mihi natali meo donaverat
 Clientis quidam, tyria sine dubio, sed
 tan-*

(1) *Satyric. cap. 36.*

tantum semel lota ; Quicquid ergo est , dono vobis . Eloquium sane antiquitate dignum ! Ait : *Rogare cepit , ut se poenae eriperemus .* Inter modos , quibus Domini⁽¹⁾ servis remittebant , is quoque fuit , ut amici intercederent ; Terentius :

Nec tu aram tibi , nec precatorem pararis .

Tertullianus⁽²⁾ : Deprecatores Dei esse ceperunt . Prosequitur servus : *Subducta esse sibi vestimenta Dispensatoris in balneo ;* at quam balnei parte lavaturi sese , deponebant vestem ? Proculdubio in Apodyterio , ubi servus capfarius vestimenta servabat . Pudenda velabant ab Apodyterio in calidarium⁽³⁾ euntes ; Augustinus : *Omnes gētes adeo tenent in usu pudenda velare , ut quidam illas corporis partes , ne in bal-*

T
neis

(1) *L. Bozem , §. 9. D. de adilit. editto.* (2) *In Apologet. cap. 40.* (3) *Suvaro ad Sidon. lib. 2. epist. 2.*

neis nudas babent. Subducta vestimenta dolet servus, quia frequentissimi erant fures in balneis; Plautus ⁽¹⁾:

*Qui it lavatum in balneas, ibi
Cum sedulo sua vestimenta servat,
Tamen surripiuntur*

In hujusmodi fures extat Diogenis dictum ⁽²⁾: ἐπ' ἀλειμάτιον, ἢ ἐπ' ἀλλ' ἰμάτιον. Dolet insuper *vestimenta surrepta esse Dispensatoris*; hujus munus fuit *aera* ⁽³⁾ dispensare, impendiaque, & expensas rationibus notare, & referre; Vetus inscriptio: GN. CORNELIO. CAPITOLINO. NEPOTI. DULCISS. AUG. N. DISP. VIX. ANNOS VI. M. VI. D. VI. Item in Pandectis ⁽⁴⁾: *Sticbus probante Domino nomina fecit*. Postremo dolet Dispensator perdidisse *vestimenta accubitoria, quae sibi natali die donaverat Client, Tyria..... Primum*

(1) *Rudento*. (2) *Laertius in ejus vita*.

(3) *Litem apud §. Praetor ait, D. de injur.*

(4) *L. Thais, §. 17. D. de fideicomm.*

num advertere liceat Veteres habuif. se vestes domesticas, & forenses, inter domesticas erat ⁽¹⁾ coenatoria; Petronius ⁽²⁾ alibi: *Coenatoria repetimus; & in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant*; Martialis ⁽³⁾:

*Nec fora sunt nobis, nec sunt vadi-
monia nota,*

*Hoc opus est, pictis accubuisse tbo-
ris.*

~~Deinde querelam de iactura~~ prosequamur. Vetus hic mos dona die natali missitare; Perlius ⁽⁴⁾:

*Et natalitia tandem cum Sardo-
nyche albus.*

Censorinus libellum suum de die natali devovens Cerelio: *Quodcumque, inquit, hoc libri est meis opibus comparatum, natalitii titulo tibi misi.*

T 2 Prae

(1) Bayfius de re vestiaria. (2) Satyric. cap. 21.
(3) Lemm. 133. coenatoria. (4) Satyr. 14

Prae omnibus tamen Advocati natalitiis diebus caenatoriam vestem quotannis dono accipiebant, ex disciplina, & instituto munificentiae Romanae; Martialis⁽¹⁾:

*At morum reus, ebriaeque noctis
Coenatoria mittat Advocato.*

Insigne quoque rei hujus testimonium extat apud Plinium juniorem⁽²⁾, ubi agitur de Julio Basso, qui Bithyniam Provinciam sortitus, repetundarum reus redierat, verba autem illius haec sunt: *Multis enim, atque etiam Principi dixerat sola se munuscula dumtaxat natali suo, aut Saturnalibus accepisse, & plerisque misisse.*

CAP.

(1) *Lib. 10. epigr. 87.*(2) *Lib. 4. epist.*

C A P. III.

Pergula apud Ulpianum explicatur.

Ulpianus ⁽¹⁾ pergulam inter officinas, tabernasque reponit his verbis: *Sed tabernulam, pergulam, officinam, borreum, armarium conduxit.* Quodnam pergularum genus intellexerit Jurisconsultus observatione dignum reputo; ~~Tria enim~~ pergularum genera fuisse literis proditum invenio; fuit ergo pergula, sive officinarum appendix, quae ita in publicum protendebatur, ut qui ad hanc pergulam forent, ab omnibus prospicerentur; Plinius ⁽²⁾: *Apelles perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens*

vi-

(1) *L. haeres, §. proinde, D. de judiciis.*(2) *Lib. 35. cap. 10.*

vitia, quae notarentur, auscultabat, vulgus diligentiore[m] judicem, quam se praeferens. Pergula videtur quoque fuisse extera pars domorum. Leno apud Plautum minitatur suis meretriculis se eas expositurum in pergulam, ubi est pergula ipsius lenonis, in animo enim habebat leno eas in eo aedium loco, qui omnibus patet, collocare, ut venales exponeret ⁽¹⁾:

*Te ego ipsam culeo cras faciam
deportare in pergulam.*

Crassitius quoque libertinus docuit in pergula; Suetonius ⁽²⁾: *Hic initio circa Scenam versatus est, dum mimographos adjuvat, deinde in pergula docuit, donec commentario Smyrnae edito, adeo inclaruit, ut haec de eo scriberentur; Tertullianus ⁽³⁾: Coenacula*

(1) *In Pseudolo Sc. exite hinc.*
ton. de illastr. Gramm.

(2) *Sueton. de illastr. Gramm.*
(3) *Advers. Valentinian.*

macula in aedicularum disposita forma, aliis, atque aliis pergulis superstructis. Jurisconsultus ⁽¹⁾ quoque alibi de pergula memoriam habet: *Cum Pictor in pergula clypeum, vel tabulam expositam habuisset, si excidisset, & transeunti damni quid dedisset actio...* Hanc igitur Ulpianum intellexisse non est ambiguum; ubi non omiserim pergulam in publico habere sine pensione licuisse ⁽²⁾ Pictoribus tantum; hinc Lucilius apud Lactantium:

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa.

In opere topiario quoque fuit pergula, eo quod sub ea tecti pergere, & inambulare tuto possumus, de qua frequens mentio apud Columellam ⁽³⁾:

II-

- (1) *L. si vero, D. de his, qui dejecerunt.*
 (2) *L. ult. C. Theod. de exc. Artif.*
 (3) *De re rustic. lib. 4. cap. 21. ubi de vinea.*

152 NOCTIUM ATELLANARUM,

Illā enim pergulae magis, quam vineae figuram obtinet. Tertium pergularum genus fuit tuguriolum, seu casula, qualis apud Propertium (2):

Horruit argenti pergula curta fococo.

Arundineis tectis suffultam demonstrat Aufonius Poeta (3):

*Vilis arundineis cohibet quem pergula tectis,
Et tingit piceo lacrymosa Colonica fumo.*

CAP.

(2) *Eleg. lib. 4. eleg. 5. mem.*

(3) *Epist. ad Theonem.*

C A P. IV.

De Annulorum jure quaedam.

Annulis olim Veteres usos, hosque ad tabulas testamentarias ⁽¹⁾ signandas adhibuisse Jurisconsultorum monumenta declarant. Meminisse tamen par est populum Rom. diu hoc ornamento caruisse, & primo ⁽²⁾ Legatis ad exteras gentes profecturis hoc insigne largitum fuisse; Hicque domi ferreum, foris aureum gestarunt, donec gliscente imperio equestri ordini, hisque, quibus pater, avusque ingenui, & sestertia quingenta census fuissent, jus ⁽³⁾ Annulorum concedi, & in ordinem equestrem adsciri, Tiberii edicto cautum fuerit; Quod si libertus Annulo donabatur, velut ingenuus censebatur,

V

batur,

(1) *L. Signatorius, D. de verbor. signific. l. argen-
to, §. ornamenta, D. de auro, & argent. legat.*

(2) *Plin. lib. 33. cap. 1.* (3) *Hor. lib. 1. epist. 1.*

batur, itaut Magistratus, honoresque, quos ingenui, gerere tuto posset; erat. que statutum, ut libertus Annulo donatus, deleto veteri nomine, equestre assumeret. Conditio igitur personarum Annulo peculiari discreta, nam servitia ferreum Annulum gestabant, & is quidem non ad ornatum, sed ad signandum usui fuit; Staius Papi-
n^{ius} (1):

*Mutavit qui genus, laevaeque igno-
bile ferrum*

*Exiit, & magno natorum aequa-
vit honore.*

Nec soli ferreum servi gesserunt, si-
quidem & milites, qui gradu aliquo
non praestabant; Appianus (2): χρυσοφο-
ρῆσι, inquit, τῶν στρατευομένων αἱ χιλίαρχοι,
τῶν ἑλαττόνων σιδηροφοροῦσι. Indulgen-
tiam tamen annulum aureum gestan-
di,

(1) *In lacrym. Erasec.* (2) *In lybico.*

di, sicut & cetera omnia suis militibus
 elargitus est Princeps, praeter nomen
 mitissimus D. Severus, qui, ut Hero-
 dianus author est, τις στρατιώταις πολλα
 συνεχώρησε ἢ μὴ πρότερον, εἰκόν, καὶ δακτυ-
 λίοις χρυσοῖς χρῆσασθαι ἐπέτρεψε. Plebem
 vero argenteis usam esse legimus; Isi-
 dorus⁽¹⁾: *Annulum aureum neque ser-
 vus, neque libertinus gestabat in pu-
 blico, sed annulo aureo liberi uteban-
 tur, libertini argenteo, servi ferreo.*
 Minime tamen assensendum iis om-
 nibus, quae loquitur Isidorus, siqui-
 dem & inter liberos nonnisi Equites,
 & Senatores annulorum aureorum usu
 donabantur. Recte Plinius⁽²⁾: *Annuli
 distinxere alterum ordinem, sicut tu-
 nica ab annulis Senatum; Caesares
 namque laticlavum equestri ordini,
 distinctum tamen a Senatorio, velut*

V 2 bo-

(1) *Lib. origin.*

(2) *Eod. cap. 1. lib. 33.*

bonoris ornamentum addidere. Haec Plinius. Neque tantum Tab. sed & pecuniam sacculo inclusam annulo signabant; Scaevola ⁽¹⁾: *Die statuto emtor testatus est, se pecuniam omnem reliquam paratum fuisse exsolvere, & sacculum cum pecunia signatorum signis obsignavit.* Servi tamen cum signandi jus non haberent, merces, vinum, cistas, lagenam, penum, aliaque obsonia signabant, ne a confervis raperentur ⁽²⁾. Annulorum usus hodie apud mulieres adeo obtinuit, ut illae nedum annulis ornatae, quam & onustae videantur; vinctis, & compeditis in carcere non invenuste aequiparat D. Ambrosius ⁽³⁾: *Hinc, ait, catena constringit, inde pedem compes includit: Nihil refert auro corpus oneretur, an ferro? si cervix pre-*

(1) L. 8. D. de leg. commiss.
ad l. 74. de verbor. signif.

(2) D. Goedd.
(3) Lib. 1. de virginit.

premitur si gravatur incessus ; nil pretium juvat : Nisi quod vos mulieres, ne pereat vobis poena, trepidatis ; quid interest utrum aliena sententia, an vestra vos damnet ? Hinc vos etiam miserabiliores, quam qui jure publico damnantur, quod illi optant exui, vos ligari : Et huic non inconfutaneum est illud D. Basilii Magni (1) : χρυσός δέ περί σφίγτων, καὶ βαριτίμης τῶν λίθων ὁ μὲν τις αὐταῖς προμετωπίδης γίνεται κόσμος, ὁ δὲ περιουχένιος, καὶ ἄλλος ἐν ζωναῖς, καὶ ἄλλος τὰς χεῖρας δεσμεῖ, καὶ τὰς πόδας. χαίρουσι γὰρ αἱ Φιλόχρυσοι δεδμέναι ταῖς χειροπέδαις, μόνον ἔαν ἡ δεσμῶν αὐτὰς ἦ.

CAP.

(1) *Luculentissima illa orat. ad Divites.*

C A P. V.

*Pecunia sine peculio fragilis
Apud Celsum.*

CELsus⁽¹⁾ haec scribit : *Proculus ait saepe audisse rusticos senes ita dicentes : Pecuniam sine peculio fragilem esse , peculium appellantes , quod praesidii causa reponeretur .* Hujus rei historiam tradit Ulpianus⁽²⁾ , qui refert ob transitum exercitus conferre quid ex fructibus olim Rusticos consuevisse ; Itinerarium⁽³⁾ enim milites iter captaturi ab Imperatore accipiebant , quod si non ex jussu servaretur , noxiis annona & mansiones denegabantur : proinde cum Rustici hanc fructuum portiunculam conferre juberentur , ii aut certam pomorum partem

(1) *L. si Cernis, §. 2. D. de leg. 3.* (2) *L. 27. D. de usufructu.* (3) *D. Ambrosii in Ps. 118. serm. 5.*

tem praestabant militibus, aut fructus modica pecuniae praestatione redimebant; tamen qui rei suae providentius consulebant, numos potius, quam fructus dare consueverunt, ne copiae irrumperentes exitiale damnum hortis attulissent. At ejusmodi pecuniae praestatio, *Peculium*, ad modum peculii servilis dicta est, siquidem, si peculium hoc nusquam deponeretur, omnis eorum pecunia in messium, ~~pomorumque venalium emolumento~~ reposita adeo fragilis futura erat, ut ejus ne vestigium quidem a turba commilitonum irruente superesset.

CAP.

C A P. VI.

*Quaedam emendata ex XII. Tabb.
apud Plinium.*

Illi, qui conquirendarum imaginum veterum studio tenentur, non tam in simulacro solido, quam in calvaria, aliove mutilo summorum Artificum fragmento comparando operam, diemque infumunt. Enitar hodie corrupta ex XII. Tabb. nonnulla restituere; Ait is⁽¹⁾: *Frugem quidem aratro quaesitam furtim noctu pavisse, ac secuisse. Puberi XII. Tabb. capital erat, suspensumque Cereri necari, noxiamve, duplionemve decerni*: novissima verba mendum continent, quod ita delendum: *Noxae duplionem decerni*. Subdit Plinius:
Prae-

(1) *Lib. 8. cap. 3.*

Praetoris arbitrato verberari, ubi Praetor intelligendus est pro Consule, nam Decemvirorum tempestate nondum Praetores creati, sed nomen hujusmodi in Consulibus erat, nam ab urbe condita anno fere trecentesimo nonagesimo, Praetor ⁽¹⁾, qui Romae jus diceret, nullus penitus extitit. Consul enim munus erat, eorumque, qui in summo Magistratus fastigio positi fuerant, de jure controverso responsa dare; sed quia imminentibus praeliis, pronum erat, ut hi bello evocarentur, Praetorem, propriumque Magistratum juri dicundo praeficere Patribus visum est. Prosequitur Plinius: *Suspensumque cereri necari*; Verba haec non satis formulis respondent, quae sunt: *Cereri sacer esto* Proinde legendum fortasse:

X

Sa-

(1) *Liv. dec. 1. lib. 6. & 7. Pomp. in l. 2. §. cum Cons. D. de orig. juris.*

Sacratumque Cereri; Idem ⁽¹⁾ : *Inde illa XII. Tab. lex: Qui coronam parit ipse, pecuniamve ejus virtutis ergo arguitur: legendum censeo arduito, quod duplicem continet Archaismū, nam Arduo pro Adduo, ut Arfines, & Duo pro Do ponitur; Idem* ⁽²⁾ : *Est in aure ima memoriae locus, quem tangentes attestantur. Certe legendum, pro veteri more, antestantur, in antestatione enim Actor auriculam tangebatur Antestati, ut illi memoriam faceret, hoc verbo: Memento; Virgilius* ⁽³⁾ :
 *Cyntbius aurem
 Vellit, & admonuit*

CAP.

(1) *Lib. 21. cap. 3.* (2) *Lib. 11. cap. 45.*
 (3) *Eclog. 6.*

C A P. VII.

Suppliciorum genera aliquot recensentur .

TOrquendi , cruciandique modos nonnullos jam fere obsoletos liceat hodie reminisci . Fidiculae , quae inter tormenta sunt , dicuntur a Fidium specie in musicis , quoniam sicut in his nervuli , distenduntur , ita & homines ut nervi protrahuntur , funibus hinc , & inde protensis ; Suetonius ⁽¹⁾ : *Quin & subinde jactabat exquisiturum sese vel fidiculis de Caesonia sua , cur eam tantopere diligeret . Equuleus stipes erat , cui velut Equo insidere cogebantur , ibique varie distendebantur ; Prudentius ⁽¹⁾ :*

..... *jusserat*

X 2

Evi-

(1) *In Caligul. cap. 33. & nullus, C. ad I. Jul. Ma. jessas.*

(2) *Hymn. 10.*

Eviscerandum corpus Equuleo eminus.

Sozomenus ⁽¹⁾: καὶ , inquit , δημοσίᾳ
 προσαγαγὼν πρὸς τὸ βασανιστήριον ξύλον αἰωρεῖ-
 δαι προσέταττεν , ubi Author ξύλον βασανι-
 στήριον vocat Equulei supplicium ; Tul-
 lius ⁽²⁾ : *Neque si ille sapiens ad tor-
 toris equuleum a Tyranno ire cogat-
 tur , similem babeat vultum , ac si
 ampullam perdidisset . Catasta Pru-
 dentio itidem est machina , in qua
 Reus supplicium pendebat :*

*Emitto vocem de Catasta celsior .
 Laminae , quarum mentio est apud
 Tullium , erant ferreae crustae , quae
 candefactae noxiorum membris ad-
 movebantur ; Prudentius :*

*Nec sic iniusta laminis ardet cu-
 tis ,*

Ut febris atrofelle venas exedit.

Grae-

(1) Lib. 5. cap. 11.

(2) Lib. 4. de finibus.

Graecorum supplicium fuit Rota ; Juvenal. (1) :

Nec rota , nec saxum , furiae , neque vulturis atris

M. Tullius (2) : *In eo etiam putatur dicere , in rotam (idest genus quoddam tormenti apud Graecos) beatam vitam non ascendere .* Demosthenes (3) : *θῶμψ γὰρ δὴ τὸν μιλίαν ἐπὶ τῷ τροχῷ σφραβλῆσαι.* Infelices arbores recenset Macrobius (4) : *Tarquinius Priscus in ostentario arborum , sic ait . Arbores , quae inferum Deorum , avertentiumque in tutela sunt , eas infelices nominant , alaternum sanguine infelicem , ficum atram , quaeque baccam nigram , nigrosque fructus ferunt , itemque acrifolium , pyrum sylvaticum , ruscum , rubum , sentesque , quibus portenta , prodigiaque mala comburi oportet .*

Haec

(1) Satyr. 3. (2) Lib. 3. Tusculan. dispar.
 (3) 3. in Aphob. (4) Lib. 3. Saturnal. cap. ult.

Haec Macrobius. At diversa significatione arbor infelix est lignum, de quo fontes suspenduntur, neque enim arbor ulla hujusmodi ligno est infelicio. Testimonium est apud Tullium ⁽¹⁾, ubi: *I Lictor colliga manus caput obnubito, infeliei arbori suspendito*; ubi vides ad supplicium ituris prius manus post terga colligari, quemadmodum contigit Horatio, cui perduellionis reo Duumvir ⁽²⁾ dixit: *I Lictor, colliga manus...*

CAP.

⁽¹⁾ Orat. pro Rabir. Posthum.
decad. 1. lib. 1.

⁽²⁾ Liv.

C A P. VIII.

Pagus. Vicus. Opidum. Villa.

N Onnumquam ea, quae in propatulo esse cernimus, non admodum solliciti inquirimus, hinc fit aliquando, ut vulgaria quaeque nos plane fugiant. Pagus itaque constat pluribus vicis, quemadmodum vicus pluribus casis, puta Regio nullo moenium munimine, ~~incolis disperso~~, in plano secus flumen, fontem, nemusque, incolae tamen in unum locum consilii ergo conveniunt: Hos aperte Cicero⁽¹⁾ distinguit a montanis: *Nulli, ait, pagani, aut montani, qui non amplissime de meo reditu decreverint.* Caesar⁽²⁾ tamen scribit Suevorum pagos centum fuisse, id est partes. Numa quo-

(1) *Pro domo sua.*(2) *Lib. 4. de bell. Gall.*

quoque Pompilius agrum Romanum in pagos distribuit, ut ex Dionysio Halicarnassaeo ⁽¹⁾ colligimus his verbis: διείλε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς καλουμένοις πάγους. His praecerant Magistri Pagorum; Tacitus ⁽²⁾: *Eliguntur, inquit, qui jura per pagos, vicosque reddant.* Vicus duplex est, extra urbem, & in urbe; extra urbem constat pluribus casis nulla munitione circumseptis; Cicero ⁽³⁾: *Quod scribis te vicum vendituram.* Vicus tamen in urbe est aedificiorum continuata series; Tullius ⁽⁴⁾: *Omniibus vicis statuae factae sunt;* Horatius ⁽⁵⁾:

*Deferor in vicum vendentem tibus,
& odores,*

Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Et Augustus ⁽⁶⁾ spatium urbis in Regiones,

(1) Lib. 2. (2) De morib. Germanor.
(3) Lib. 15. epistol. 1. ad Terentiam. (4) Lib. 3.
officior. (5) Lib. 2. ep. 1. (6) Suet. in ejus vita x. 39.

nes, vicosque divisit, statuitque ut illos annui Magistratus fortito tuerentur. Opidum vere infra urbem est, ut in epistolis Vatinii ⁽¹⁾: *Viginti Opida sunt Dalmatiae antiqua, quae ipsi sibi adsciverunt, amplius sexaginta;* interdum pro urbe usurpatur, Athenas namque urbem nobilem, & vetustum Opidum vocat Tullius ⁽²⁾. Villa denique, quae modo communi significatione plures in agro domos significat, olim domus una erat praestantium virorum, ut Luculli, Metelli, Ciceronis villa.

Y

CAP.

(1) Lib. 3. epist. 10.(2) Epist. 3. lib. 6.

C A P. IX.

*Topiarii. Ancones. Lapis
Opsianus.*

TOpiarios, apud Jurisconsultum ⁽¹⁾ eos esse novi, qui inde dicti sunt, quod topiis, id est funiculis, id opus faciunt, ut lentae, plicabilesque arbusculae, buxeive ramuli vincti se teneant, neque continuo resiliant; Tullius ⁽²⁾: *Topiarium*, inquit, *villicum tuum sane probavi*. Religabantur propterea arbusculae, ut eae in animalium, hominum, turriumve speciem redigerentur. Exinde si, fundo legato, ibi & viridarium sit, etiam topiarii legati videntur; verba Jurisconsulti ⁽³⁾ haec sunt: *Quibusdam Regionibus accedunt, si villa cultior est, veluti atrien-*

(1) *L. instrumento, D. de atro, & arg. leg.*
 (2) *Lib. 3. epist. ad Quint. Fratrem.* (3) *Ed. 1.*

atrienses, scoparii, sictiam viridaria, topiarii. Ancones calices ⁽¹⁾ sunt minime rotundi, sed in cubitum deflexi, & angulo donati. Lapis, quem Florentinae, Ulpianus ⁽²⁾, & Arrianus ~~Laurens vocant.~~ *Isidorus obsidum, est lapis obsidianus* ⁽³⁾, quem *Obsidius* primus in Aethiopia invenit, in quo inclusa simulacra, magnatumque sepulcra excisa nedum servantur, sed & respiciuntur, ac si in vitro reponerentur.

Y a CAP.

(1) *L. abernas, eod. tit.* (2) *L. cum aurum, 3. gemmar.* (3) *Pancirologorum deperditar. tit. 3. & ibi Salmon.*

C A P. X.

*Ausonii in Jurisconsultum
Epigramma.*

D. Magnus Ausonius Cons. & Poeta ludicrum Epigramma⁽¹⁾ confingit in Jurisperitum; qui uxorem adulteram retinebat, hunc in modum:

*Jurisconsulto, cui vivit adultera
conjux:*

Papia lex placuit, Julia displicuit.

*Quaeritis unde haec sit distantia?
Semivir ipse*

*Scantiniam metuens non metuit
Titiam.*

Dignum quidem Consulto Praeconium! Advertendum nunc, quid his legibus cautum fuerit? Lex Papia⁽²⁾ sic dicta est a Cons. qui eo temporis

(1) *Epigr.* 88.

(2) *Dio. lib.* 56.

urbi praeerant, quae & Poppaea dicta est ; Fuit de maritandis ordinibus , quae cavet , ut si conjuges filios minime procreassent , ex eo , quod conjux alter alteri legasset , decima pars fisco addiceretur : Hanc autem legem ideo illi arrisisse dicit Poeta , quod ille uxoris adulteria ferens , prolem omnem abfuturam sperabat . Julia vero lex Confulto displicuit , quoniam illa maritos uxorum lenones acerrime coercuit ; ~~Ulpianus~~ ~~verba sunt.~~ *Benosini* quidem crimine lege Julia de adulteriis praescriptum est , cum sit in eundem maritum poena statuta , qui de adulterio uxoris suae quid acceperit , quam etiam Augustus tulit . Consultus contra extimuit Scantiniam , fortasse quod ipse muliebria patiebatur : Sortita vero est tale nomen Scantinia a Scantinio ⁽²⁾ plebis Tribuno , qui ob
ejus-

(1) *L. ex lege, D. ad l. Jul. de adult.* (2) *Facit. lib. 13.*

eiusmodi crimen primus damnatus est. Valerius Maximus ⁽¹⁾: *M. Claudius*, inquit, *Marcellus AEdilis Curulis C. Scantinio Capitolino Tr. Pl. diem ad populum dixit, quod filium suum de stupro appellasset*; Et paulo infra: *Citatus itaque Scantinius Reus uno teste, qui tentatus erat, damnatus est. Constat juvenem productum in rostra, defixo in terram vultu, perseveranter tacuisse, verecundoque silentio, plurimum in ultionem suam valuisse.* Haec Valerius. Titiam postremo legem nunquam exhorruit Jurisconsultus infelix, hac etenim C. Titio ⁽²⁾ rogante, cautum fuit, nequis ob causam orandam, pecuniam, donumve acciperet, quod & lege Cincia vetitum est. Itaque hac lege Reus fieri non potuerat ille, quem nemo cliens consultum adibat.

NO.

(1) *Lib. 6. cap. 1.*

(2) *Tacit. histor. lib. 3.*

NOCTIUM ATELLANARUM.

LIBER VI.

C A P. I.

*Ossaria ubi de Sepulchro violato.
Opponere apud Catullum.*

IT Ulpianus ⁽¹⁾: Celsus
scribit (statuam) sic
esse monumenti, ut ossa-
ria; Et ideo, quod vi,
aut clam interdicto lo-
cum fore; Lego Ossuaria, non ve-
ro ut passim Ossaria, ex Kirchman-
no ⁽²⁾. Fuere Ossuaria urnae, in qui-
bus ossa a cinere separata, post com-
busta

(1) *L. si sepulchrum*;
Romanor. cap. 8.

(2) *Lib. 3. de funer.*

husta-jam cadavera, condébantur;
Homerus⁽¹⁾;

Κλαίοντες δ' ἐτάροιο βούης ὄσέα λευκά

Ἄλλεγεν ἐς κρυσέην φιάλην, καὶ δίπλακα
δημόν.

Hoc munus⁽²⁾ conjunctorum maxime,
& affinium fuit, puta matrum, soro-
rumque, nonnumquam patrum offi-
ciiiis perfunctorum, pontificum, aut
sacerdotum. Has urnulas interdum
videntes sibi parabant; Colligo ex in-
scriptione veteri; JULIA. FUSCINIA.
OSSUARIUM. VIVA. SIBI. FECIT. Sed ut
varia degustemus Catulli⁽³⁾ Epigram-
ma perlustrandum hodie; Scribit Poe-
ta ad Furium:

*Furi villula nostra non ad Austri
Flatus opposita est, aut Favoni
Verum ad millia quindecim, &
ducentos,*

O ven-

(1) Lib.23. Iliad. de funere Patrocli.

(2) Sueton. de Augusti fun. cap.100.

(3) Epigr.26.

O ventum horribilem, atque pestilentem!

Jocofam inducit significationem, ait igitur villulam suam minime quidem oppositam esse ventis Austro, aut Favonio, sed oppigneratam pro millibus quindecim, & ducentis; *Opponere* enim Latinis non solum, quod in promptu est, significare videtur, sed & oppignerare, quo verbo sic accepto usus est & Juvenalis ⁽¹⁾:

Laevibus oppignatis.....

(1) *Satyr. 11.*

C A P. II.

*Ausonii Poetae, & Cons. nomen
depravatum in Codice
Theodosiano.*

I Mppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus scribunt ad Antonium

Z

Prae-

Praefectum Praetorio Galliarum, anno ante consulatum Ausonii; Constat tamen neminem fuisse Praefectum Praetorio Galliarum ante Ausonii consulatum, nisi Ausonium ipsum: non itaque *Antonio*, sed *Ausonio* legendum: simile mendum deprehenditur in pluribus ejusdem Codicis legibus⁽¹⁾, quae datae sunt Treveris. Ausonium praefuisse Africae Vicarium legimus, item & post Consulatum, Asiae Proconsulem, Eucherio, & Syagri⁽²⁾ Cons. imperantibus Gratiano, Valentiniano, & Theodosio A.A.A. Ipse tamen Ausonius in historia fastorum haec habet:

*Hactenus adscripsi fastos; si fors
volet ultra*

*Adjiciam; Si non, qui legis, ad-
jicias.*

(1) L. 7. de fide instrum. l. 1. de poenis, l. 11. de Medicis, l. 2. de quaestionibus, l. 6. C. Theod. de Decurionibus. (2) L. 3. C. de fide Catholic.

*Scire cupis qui sim? titulum, qui
quartus ab uno est,
Quaere; leges nomen Consulis
Ausonii.*

Falsum in tertio versu verbum est, quod etsi leve, tamen non pusillum momentum ad historiam affert; Nam Ausonius fastos suos descripsit ad annum M. C. XXII. ipse autem Consul designatus est anno M. C. XIIX. collega Syagrio. Vides ergo cur Ausonius voluerit quaeri annum **quartum ab imo**, scilicet ultimo suorum fastorum; Nequicquam igitur, **ab uno**, vulgo scribitur.

C A P. III.

*Ritus vendendi Mancipii, aliaque
ad hanc rem non passim
vulgata.*

INter cetera AEdilium munera, id quoque fuisse animadverto, ut scilicet Senatusconsulta exciperent super emendis, vendendisque servis, *si ex fide bona venirent, deque illorum morbo, & vitio cognitionē haberent, in quibus fuit observatum, ut venditor caveret servos⁽¹⁾ noxis solutos esse; item ut gravidae pro sanis non haberentur; Vitruvius⁽²⁾: Uti, inquit, etiam corpora muliebria, cum conceperint, a foetu ad partum non iudicantur integra, neque in venalibus ea, cum sunt praegnantia praestantur*
sa-

(1) L. 1. §. 1. D. de aedilit. edicto.
Architectur. cap. 4.

(2) Lib. 2.

sana; Ulpianus ⁽¹⁾ tamen ab hac sententia discedit: *Si mulier*, ait, *prægnans venierit, inter omnes convenit sanam esse, maximum enim, ac præcipuum munus foeminarum concipere, ac tueri conceptum*; cui adstipulatur Julianus ⁽²⁾. Super vendendis mancipiis hoc edictum nactus sum, quod ita est: TITULUS. SERVORUM. SINGULORUM. UTEI. SCRIPTUS. SIET. COLRATO. ITA. UTEI. INTELLEGI. RECTE. POSSIET. QUIS. FUGITIVUS. ERROVE. SIET. NOXAVE. SOLUTUS. NON. SIET. Vides primum e vendendorum mancipiorum collo titulum fuisse suspensum, in quo scriptum forte erat cujus regionis, ætatis, artis, pretiique fuissent servitia vendenda; Propertius ⁽³⁾:

*At quorum titulus per barbara
colla pependit*

Cre-

(1) L. *quaeritur*; D. *de aedilitio edicto*.

(2) L. *ambiguitates*, §. *cum enim*, C. *de iudicis viduitate*.

(3) *Lib. 4. eleg. 5.*

Cretati medio cum saliere foro.

Ejusmodi titulus *Venalitium*, dicitur in Pandectis ⁽¹⁾; etsi horum titulorum pictura, quo magis praesto foret emtoribus, *Venalitium* quoque nominaretur; Petronius ⁽²⁾: *Ego, inquit, collecto spiritu non destiti totum parietem persequi: Erat autem Venalitium titulis pictum, & ipse Trimalchio capillatus caduceum tenebat.* Alterum est advertendum in edicti capite, *Quis fugitivus, errore fiet.* Erro servus fugitivus est Ulpiano ⁽³⁾. Arrianus tamen arbitratur erroneis notam servo leviolem esse, quam fugitivi. Quamobrem Labeo ⁽⁴⁾ erroneam definit pusillum fugitivum, & contra fugitivum magnum erroneam. At idem Ulpianus subjungit erroneam illum esse

(1) *L. ult. §. 2. de aedil. edicto, & l. 5. §. 1. de jure deliberandi.* (2) *Satyric. cap. 29.* (3) *L. 1.*

D. de servis fugitivis, l. qui cum, D. de re jud.

(4) *L. 17. §. qui cum, D. de aedil. edict.*

esse, qui non quidem aufugit, sed qui non rarenter sine causa divagatur, & tota ferme die in nugatoriis consumpta sero tandem ad Dominum, vel ut Duareno placet, ad domum redit. Illud postremo notandum restat, bello captos, quoniam coronati⁽¹⁾ venderentur, & ex edito lapide denunciarentur, *sub corona, & de lapide* emtos vocitari solitos; Sicuti, qui turmatim veniebant, *in catasta*; Fuit catasta locus, ubi servi venales exponerentur; Tibullus⁽²⁾:

..... quem saepe coegit
*Barbara gypsatos ferre catasta
 pedes.*

Pileatorum autem servorum, utpote praestantium mancipiorum, cum venum ibant, venditor nihil praestabat. Neque omittendum quod ex Tibullo,

(1) *A. Gell. lib. 7. cap. 4. Cic. orat. in Pisonem.*
 (2) *Lib. 2. eleg. 3.*

lo, & Propertio nuper innuimus, servis trans mare advectis, cum venales forent, pedes creta alba, ut a reliquis dignoscerentur illini solitos, qui, si privati domini essent, heri signaculo, si servi publici, Reipublicae sigillo inurebantur, ut ex Xenophonte notum est; Ovidius ⁽¹⁾:

*Nec tu, si quis erit capitis mēte de
redemtus*

*Despice gypsati crimen inane
pedis.*

Et Juvenalis ⁽²⁾:

*Nuper in hanc urbem pedibus qui
venerat albis.*

CAP.

(1) *Lib. 1. Amor. eleg. 1.*

(2) *Satyr. 1.*

C A P. IV.

*Major pars diei . Mulier
usurpata .*

PAulus ait⁽¹⁾: *Cujusque diei major pars est horarum septem primarum diei , non supremarum .* Intelligit Jurisconsultus de die artificiali , quem vocant , non de naturali , quoniam hic XXIV . horas continet ; Turnus⁽²⁾ quoque apud Maronem ait

Nunc adeo melior , quoniam pars acta diei .

Ideo autem puto veteres arbitratos septem primores horas ex duodecim , meliorem esse diei partem , ~~quoniam~~ post septimam diei horam , Sol inclinat in occasum . Populus Rom. diem annumeravit a nocte media , usque ad

A a pro-

(1) L. 2. de verbor. signif.

(2) Lib. 9. Æneid.

proximum noctis dimidium; Tribuni enim plebis (quibus nullam diem integram urbe abesse fas erat) post noctem mediam profecti, si post primam facem, ante alteram mediam noctem, regrediebantur, abfuisse diem unum minime dicebantur; Vergilius Maro⁽¹⁾ ritus Pontificales bene doctus idipsum demonstrat, non tamen satis aperte, ut Poetam decet, ubi manes Anchisis Aenean filium alloquentis inducit:

..... *Torquet medios nox
 bumida cursus,
 Et me saevus equis Oriens afflavit
 anhelis.*

his verbis admonuit diem civilem Romanorum a sexta noctis hora auspiciari. Sed & Q. Mutius⁽²⁾ Jurisconsultus ait, lege non esse usurpatam mulierem,

(1) 6. *Aeneid.*
 cap. 2.

(2) *Apud A. Gell. lib. 3.*

rem , quae cum Kalendis Januariis apud virum caussa matrimonii esse cepisset ante diem quartum Kalendas Januarias sequentem usurpatum isset ; non enim posse impleri trinoctium , quo abesse a viro , usurpandi caussa ex XII. Tabb. deberet . Hujusmodi lex usurpandi mulieres adeo vetusta est , ut ne vestigium quidem illius in Jurisconsultorum monumentis adhaereat . Lex jubet , ut quae mulier annum ~~unus filiorum procreandorum~~ gratia apud virum fuerit , ea mulier , transacto anno in ejus viri manu sit , id est quasi usucapta ad modum rerum mobilium , quae anno usucapiuntur . ~~Quemadmodum ergo civili iure~~ rerum usucapiones interrumpuntur , si dominus interpellarit , veluti si furculum in fundo confregerit , ut demonstrat Cicero ⁽¹⁾ ; Eadem prorsus ratio-

A a 2 ne

(1) 3. *De Oratore.*

ne lex mulieribus indulget, ut possint possessionem illam interrumpere, si scilicet ante anni complementum tres a viro noctes diverterint. Verba XII. Tabb. haec sunt: *Ut quae mulier cum juris esset, annum unum apud virum matrimonii causa fuisset, ea mulier in trinoctium usurpatum isset, pro usucapta haberetur.* Singulas diei antiquorum partes enumerant Macrobius ⁽¹⁾, & Censorinus ⁽²⁾; Paulus ⁽³⁾ tamen diem hoc pacto definit: *More Romano dies a media nocte incipit, & sequentis media parte finitur, itaque quod in his XXIV. boris, id est duabus dimidiatis nocte, & luce media actum est, perinde est, quasi quavis hora lucis actum esset.*

CAP.

(1) *Lib. 1. Saturnal. cap. 3.* (2) *De die natal. cap. 19.* (3) *L. 8. D. de edendo.*

C A P. V.

*Quae olim fuerit frumentatio,
aliaque ad rem non
vulgaria.*

EX iis, quibus amplitudo, & opes
populi Romani, prae reliquis, elu-
cescunt, ea quoque numerari debent,
quae in frumentatione peracta sunt.
Fuit autem frumentatio gratuita in
plebem annona, eamque largitionem
a vetustissimis temporibus fuisse cele-
bratam, & praesertim ad plebem con-
ciliandam, Authorum monumenta
testantur: Plinius ⁽¹⁾: *Manius Mar-
cius aedilis plebis primum frumen-
tum populo in modios assibus donavit.*
Frumentum igitur fuit ab aedilibus
divisum; Apulejus ⁽²⁾: *Annonam cura-*
mus,

(1) *Lib. 18. cap. 3.*(2) *Lib. 1. Metamorph.*

*mus, & aedilem gerimus; Plautus (1):
Neptunus ita solet, quamvis fasti-
diosus.*

*AEdilis est, si quae improbae sunt
merces, jactat omnes.*

Exortis vero Tribunis, qui plurimum gratiae, & opum apud plebem compararunt, leges latae sunt, quibus non incerta, sed perpetua foret frumentatio, ex quibus C. Gracchus unam tulit, ut frumentum plebi de publico daretur, exili quodam pretio constituto; Asconius ait: *Ut frumentum populo, quod ante semissibus, & trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.* Menstrua quoque iussa fuere hac lege, quae non plus quam quinque modios pro capite definiebat, quale etiam menstruum fuit vilissimorum servorum; Seneca (2): *Servus est.*

(1) *Rudente.* (2) *Ep. 81.*

est, ait, *quinque modios accipit, & quinque denarios*. Cibaria ab actore seruo distribuebantur; Irenaeus (1): *Quis igitur erit fidelis actor bonus, & sapiens, quem praeponet dominus supra familiam ad dandam eis cibaria in tempore*. Haec seruorum, & in vinculis detentorum cibaria, dicta sunt quoque diaria. A pud Petronium belle luditur in hac voce, *Diaria*; ubi Quartilla Priapi Sacerdos robusta Venere Paulo ante satiata rude valculum, nimirum Gnythonis pueri verpulam pertractando, lepidissima translatione voluptatem veneream cum conuivali commiscet in haec verba (2): *Hoc inquit belle cras in promulside libidinis nostrae militabit, hodie enim post Asellum Diaria non sumo*. Quo loci luditur quoque in ambiguitate vocis,

Asel-

(1) *Advers. haeres, lib. 4. cap. 44.*
tyric. cap. 24.

(2) *Sa-*

Afellus; nam praeterquam *Afelli Pef. finuntii* (1) in deliciis habiti in mensis antiquorum, sunt quoque ipsi bene peculiati (2). Sed e diverticulo in iter; *C. Caesare* (3) rerum dominium assequuto, creati sunt sex *AEdiles*, quorum duo patricii, qui *Cereales* appellabantur; brevi tamen annonae cura his contigit, quoniam Praefectus annonae creatus est: Et primo *L. Minucius* huic Praefecturae (4) praepositus dicitur, cum *Pompejum A lii* (5) annonae praefuisse testentur; Romani etenim teterrima fame diutius vexati *Pompejum* annonae Praefectum, & Procuratorem elegerunt, eidemque, ut pyratice olim praelio, viginti Senatorios viros (6) adjunxerunt, quorum ille singulos per Provincias sortitus est:

(1) *A. Gellius lib. 7. cap. 16.* (2) *Rigalt. ad Phaedr. fab. 29.* (3) *Dionys. Halicarn. lib. 6.*
 (4) *Liv. dec. 1. lib. 4.* (5) *Tacit. annal. lib. 13.*
 (6) *Cassiodor. lib. 6. variar.*

est; Marcellus⁽¹⁾: *Ipse nationes undique circumcursans, urbem frumento, ceterisque ad victum necessariis ditavit.* Distribuebant tamen Curatores; partiendi ratio per tesseras erat, quas in ligno, aut plumbo capiebant frumentū ad horrea publica petituri: Hasce tamē vendere non prohibebantur notante Ulpiano⁽²⁾, his verbis: *Si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit;* & Paulo⁽³⁾: *Si Titio tessera frumentaria legata sit.* ~~Tempus distribuendarum tesserarum Kalendae cujusque mensis fuerunt;~~ sed & Augusto hanc consuetudinem immutare tentanti cōtraria populi voluntas obstitit; Suetonius⁽⁴⁾: ~~*De ne plebs frumentaria causa frequentius a negotiis avocaretur.*~~

Bb

retur

- (1) *L. mulierem 13. D. de accusationib.*
 (2) *L. Sed esse, §. si libertis, D. de judiciis.*
 (3) *L. mortuo Bove 50. §. si Titio, D. de legatis 2.*
 (4) *In ejus vita, cap. 40.*

retur ter in annum, quaternum mensurum tesseras dare destinavit, sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus. Tesseris acceptis, ibant ad horrea, quae publica Romae esse, & ad trecenta, & novem numerari, proprioque nomine insigniri, velut horrea Domitiani, Aniceti... passim Auctores tradunt. Horreis aderant quoque frumentarii mensores, qui unicuique, sex modios, sive Medimnum Atticum admetiebantur. Frumentarii tamen non tantum metiri, sed & frumentum appendere consueverunt; Horatius⁽¹⁾:

..... cui satis una

Farris libra foret

Et Jurisconsultus⁽²⁾: *Frumentum publice dividens, praebens, appendens*. Alii tamen ab his fuere frumentarii, qui per Provincias cursitabant.

(1) *Lib. 1. Satyr. 5.*
liam repetend.

(2) *L. 7. §. 1. De ad Juliam repetend.*

bant ad frumenta conquirenda, & convehenda, hos Graeci *μυροφόροι* vocarunt, Latini *agentes in rebus*; D. Ambrosius ⁽¹⁾: *Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diversorum...* Imperator quoque Constantinus ⁽²⁾ scribit ad *agentes in rebus*.

(1) *In epist. quadam ad Marcellum.*

(2) *L. I. C. de off. Magistri officior.*

C A P. VI.

*Non tam pueri, quam & puellae
a viris olim eruditae.*

Julianus Jurisconsultus ⁽¹⁾ nos docet, veteribus in more positum fuisse, puellas viris erudiendas, instituendas-

B b 2 que

(1) *L. 4. D. ubi pupillus educ. deb.*

que tradere una cum pueris; Vetus inscriptio: PUDENS. M. LEPIDI. LIBERTUS. GRAMMATICUS. PROCURATOR. ERAM. LEPIDAE. MORESQUE. REGEBAM. DUM. VIXI. MANSIT. CAESARIS. ILLA. NURUS.

Petronius ⁽¹⁾: *Ergo ea venit ad Eumolpum, & commendare liber os suos, ejus prudentiae, bonitatisque credere se, & vota sua.* Martianus ⁽²⁾ etiam aperte asserit ornatricibus legatis, eas, quae duos tantum menses apud Magistrum fuerint, legato non cedere. Carolus itidem Magnus filias, aequae ac filios suos, viris instruendas tradidit, ut meminit Alcuinus praeceptor Eulaliae; Quemadmodum & Heduiga ⁽³⁾ Sueviae Ducissa in graecis disciplinis primū usa est praeceptore quodā Constantinopolitano, deinde Ekkerardo Palatino S. Galli Monacho in latinis.

CAP.

(1) *Satyric. cap. 100.*

(2) *L. legatis 63. D. de*

legat. 2.

(3) *Ekkerardus junior S. Gallensis in castibus Monasterii.*

C A P. VII.

Comperendinatio. Dies comperendini. Ampliatio.

A Sconius Pedianus, inter eos, qui M. Tullii Cic. scripta interpretati sunt, facile Princeps in ejus actione III. in Verrem nonnulla nos docet, quae pridem Sapientiosem quemque profus latitarunt. *Comperendinatio* ~~igitur ex ejus sententia, est partis~~ *utriusque recitatio*, uterque enim litigans invicem unus alteri denunciabat in diem perendinum, deinde ambo iudicem poscebant, qui post diem trigesimalum dabatur, ~~quo dato, denunciabant, se~~ in perendinum diem in iudicium venturos; quo cum jam ventum esset, ante, quasi per indicem, rem exponebant. Item *comperendini dies* erant, in quibus vadimonium dicere, & vadere

dare permissum est. At Ampliationis alia fuit ratio, Romani enim in capitis iudicio literis in urnam coniectis utebantur; Quippe Θ , & K literae mortem, & supremum supplicium designabant; Aufonius ⁽¹⁾:

*Miselle Doctor \bar{u} tibi sit obscuro,
Tuncque nomen Θ sectilis signet.*
ubi dicitur causa monendum, \bar{u} ferale esse, quod speciem simulat laquei collo *innotuit*, imprecatur ergo Aufonius Euno suspendium. Sed ad rem, erat Θ litera condemnatoria, quae *deinde* significabat; Quia & in Castris militem ex cohorte morte sublatum haec notula demonstrabat, ut veteres inscriptiones testantur. Omnia ergo, quae veteres detestati sunt, hac litera demonstrabant; Sidonius ⁽²⁾:

Isti qui valet exarationi

Di-

(1) Epigr. 129. in Eunum Paedagogum ligurito-rem.

(2) In Carm. ad Magn. Felic. Conf.

Distriētum bonus applicare tbeta.
 Et Cassiodorus ⁽¹⁾: *In operibus ejusdem Originis, quantum transiens invenire praevalui, loca, quae contra regulas Patrum dicta sunt, ac haeresim repudiatione signavi.* T vero, & A literis absolutionem, poenaeque effugium commostrare voluerunt; has Cicero ⁽²⁾ salutare appellat. T bau profecto litera apud Hebraeos signum erat saluationis ex Ezechiale ⁽³⁾; qui, ~~Omnem, ait, super quem videtur~~ T bau, ne occidatis, ubi & D. Hieronymus reddit hujusce rei rationem. Postremo per A, & N diem proferri, & diffundi significarunt, cum nempe non adhuc bene de causa liquere pronunciarent; Paulus ait ⁽⁴⁾: *Si uni ex pluribus iudicibus de liberali causa*

(1) Lib. I. *Divinar. institut.* (2) *In orat. pro Milone.* (3) *Cap. 9.* (4) *In l. Pomponius, D. de re iudicata.*

*cognoscenti, si is juraverit sibi non
liquere....* Haec itaque diei prolatio,
quam per Δ, & N fieri compertum est,
ampliationis tabella dicebatur.

C A P. VIII.

*Udones. Cudones. Holofericae vestes
apud Ulpianum.*

Ulpianus ait ⁽¹⁾: *Alia causa est*
~~Udones, quae usum calceamen-~~
torum praestant. Quaesitum quinam
essent Udones; & quidem Udones
calceamenta sunt hircinis pilis con-
texta; Martialis ⁽²⁾:

*Non bos lana dedit, sed olentis
barba mariti.*

Eo loci *Cudo* quoque legitur, vox
ista capitis tegmen designat ex corio
confectum, quo vice galeae uteban-
tur;

(1) *L. argento, §. alia, D. de auro, & argent. legat.*

(2) *Lemm. 138. Udones Cilicis.*

tur ; Silius Italicus ⁽¹⁾ :

..... *Cudone comantes*

Disjecit crines

Eodem titulo vestes holoberae , sive holosericae sunt , quarum mentio est apud Lazarum Bayfium ⁽²⁾ : *Tacitus quoque Imperator , ut Flavius Vopiscus scriptum reliquit , holosericae vestis usum omnibus viris interdixit.*

Est autem vestis holoserica tota ex serico , nulla alia materie , qua primus Romanorum usus est Helio galabus ⁽³⁾.

Vestis holosericae magnum fuisse pretium demonstrat Flavius Vopiscus ⁽⁴⁾

his verbis : *Vestem holosericam neque ipse in vestiario suo habuit , neque alteri utendam dedit ;*

~~tum ab~~ peteret , ut unico pallio blateo serico uteretur , ille respondit , *absit ut auro fila pensentur ;* Libra enim auri

Cc

tunc

(1) *Lib. 6. de bello Panic. secund.* (2) *De re vestiaria , cap. 5.* (3) *Ex Lampridio.* (4) *In Aureliano.*

tunc libra ferici commutabatur; ubi pro corollario addiderim Heliogabulum ⁽¹⁾ ipsum linteamen lotum nunquam attigisse, mendicos reputando eos, qui lotis linteis uterentur.

(1) *Lampridius in ejus vita.*

C A P. IX.

Panes diversi, ejusque factitandi species nonnullae.

CUjaci⁽¹⁾ V.C. ambigit, an panes Palatini sint ii, qui e palatio erogarentur, cum ipse malit esse, qui Palatinis praebentur; Monendum tamen hic non ex re arbitror priscos Romanorum Patres non pane, sed pulte victitasse; Glandibus enim rejectis,
cum

(1) *In l. 1. C. de frumento urb. Constantinopolit.*

cum non adhuc conficiendi panis ratio innotesceret, Piftores ⁽¹⁾ (quorum nullos Romae fuisse usque ad Persicum bellum constat) far pinsebant plebi, lautioribus vero tostum panem parare consueverunt: lidem fere coqui fuerunt, ac piftores, donec labentibus annis, *panificium* muliebri opus fuit. Prima itidem panis divisio erat in plebejum, & filigineum, qui candore praestabat, quod praesertim Campano ⁽²⁾ ~~crisco~~ condecibatur omnium praestantissimo: item a coquendi ratione nomen panibus inditum; ut furnaceus, & artopticus, is tamen fuit panis in artopta tostus, quae instrumentum est coquendis panibus accommodatum; Plautus ⁽³⁾:

*Ego huic Artoptam ex proximo
utendam peto.*

Cc 2 Athe-

(1) *Plinius lib. 18. cap. 8. & seq.* (2) *Varro de R. R. cap. 2.* (3) *In Aulular. act. 2. sc. 2.*

Athenaeus ⁽¹⁾: ὁ ἀροπτικός ἄρτος καλέ-
μενος... Fuit & secundarius panis; Ho-
ratius ⁽²⁾:

...vivit filiquis, & pane secundo.
Suetonius ⁽³⁾ *Secundarium panem,*
& *pisciculos minutos, & caseum bu-*
bulum manu pressum, & ficus viri-
des biferas maxime appetebat. Fuere
etiam panes plurimi, ut ostrearius ab
obsoniis dictus, artolaganus a deliciis;
Athenaeus ⁽⁴⁾ artolagani opificium do-
cet, his verbis: εἰς δὲ τὸ καλέμενον ἀρο-
λάγανον ἐμβάλλεται οἰνάρικον ὀλίγον πέπερι, γά-
λατε, καὶ ἔλαιον ὀλίγον ἢ σέαρ. Apud
Graecos ⁽⁵⁾ tamen non unum panis
genus legimus, nam & Zymitas ha-
buerunt, & Obelias, & Clybanitas,
& Canchrydias, Pyritas, Pytiriasque,
ex quibus alii verubus affati, alii obo-
lo

(1) *Lib. 3. Dipnosoph.* (2) *Epist. lib. 2.*
epist. 1. (3) *In Augusto cap. 76.* (4) *Eod.*
lib. (5) *Cael. Rhodigin. antiquar. lib. 9. cap. 16.*

lo venditi , alii triticei , furfuracei alii
tot nominum congeriem invexere .

C A P. X.

*Praefinitae in Potu leges pro-
ponuntur .*

AUsonius Poeta bibendi modum
praescribit hoc versu :

~~*Ter bibendum ternarium sic my-
stica lex est.*~~

Non enim ultra ternarium numerum
in conviviiis bibendum Symposio-
rum ⁽¹⁾ lex edicit ; Horatius ⁽²⁾ :

~~*Siccat inaequales duras convivia
solutus*~~

Legibus insanis

Interdum & servi convivas hortaban-
tur ,

(1) *Savaro ad Sidon. lib. 1. epist. 1. Taubman. ad
Plaut. Stich. act. 5. sc. 4.* (2) *Lib. 2. Satyr. 1.*

tur, ut biberent toties, quot digitos in manu haberent; Plautus (1):

..... *sed interim*

*Stratego noster cui buic cessat can-
tharus?*

Vide quot cyathos hos bibimus

Tot quot digiti sunt tibi in manu.

Plutarchus (2): οἱ περὶ τὸν Θιόγυστον ἀρμονικοὶ
τρῆς κατεῖδον ὄδρου συμφωνίας πρὸς ὕδωρ δια-
πέντε, καὶ δία τριῶν, καὶ διατεσσάρων ἔτω μὲν
λεγόντες, καὶ ἀδόντες πέντε πινεῖν ἢ τρία, ἢ
μὴ τεσσάρα..... Deinde subjungebant

graecam cantionem: ἢ πεντα πίν, ἢ τρεῖς
πίν, ἢ μὴ τεσσάρα; quae latine sonat, *aut
quinque bibe, aut ter bibe, aut ne
quatuor*. Cantio est de vini tempera-
tura; nam Plautus quinque vini cya-
this aquae semicyathum misceri ju-
bet, nam sequitur protinus:

Tibi propino decima hora.

Quod

(1) *Sticho eod. act. & sc.* (2) *Symp. probl.
lib. 3. quaest. 9. De bibendi ritu Balenger. de convi-
viis; lib. 3. cap. 16.*

Quod valet parte decima aquae . Tale
est illud ibidem :

Bene nos , bene te , bene me ,

Bene nostram etiam Stephanium :
Solebant namque bibentes bene iis,
quos amabant, ~~comprociis~~; Bene Ho-
ratius (1) :

Da Lunae propere novae

Da noctis mediae, da puer auguris

Muraenae tribus , aut novem

Miscentur cyathis pocula cōmodis,

~~*Qui Musas amat impares*~~

Ternos ter cyathos attonitus petet

Vates , tres prohibet supra ;

Rixarum metuens tangere gratia

Nudis iuncta sororibus .

Græco more dicuntur , nam ~~deside-~~
ratur vox *caussa*; fidem praebet idem
Ausonius (2) his verbis : *In qua pro-*
pter mediam noctem , & novam Lu-
nam,

(1) *Lib. 3. carmin. ode 19.*
post. Eidy. 15.

(2) *In epist. praef-*

nam, & Muraenae auguratum ter-
 nos ter cyathos attonitus petit vates.
 Bibendi leges adamussim exequutus
 est Praetor Siculus C. Verres, qui, ut
 ait Tullius: *Iste enim Praetor se-*
verus, ac diligens, qui Populi Ro-
mani legibus nunquam paruiisset, il-
lis diligenter legibus, quae in Paenulis
ponebantur, obtemperabat.

E L N I S

Ἐγὼ θεῶν χάριτες, καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰωνίων.

592492

1857

592492

